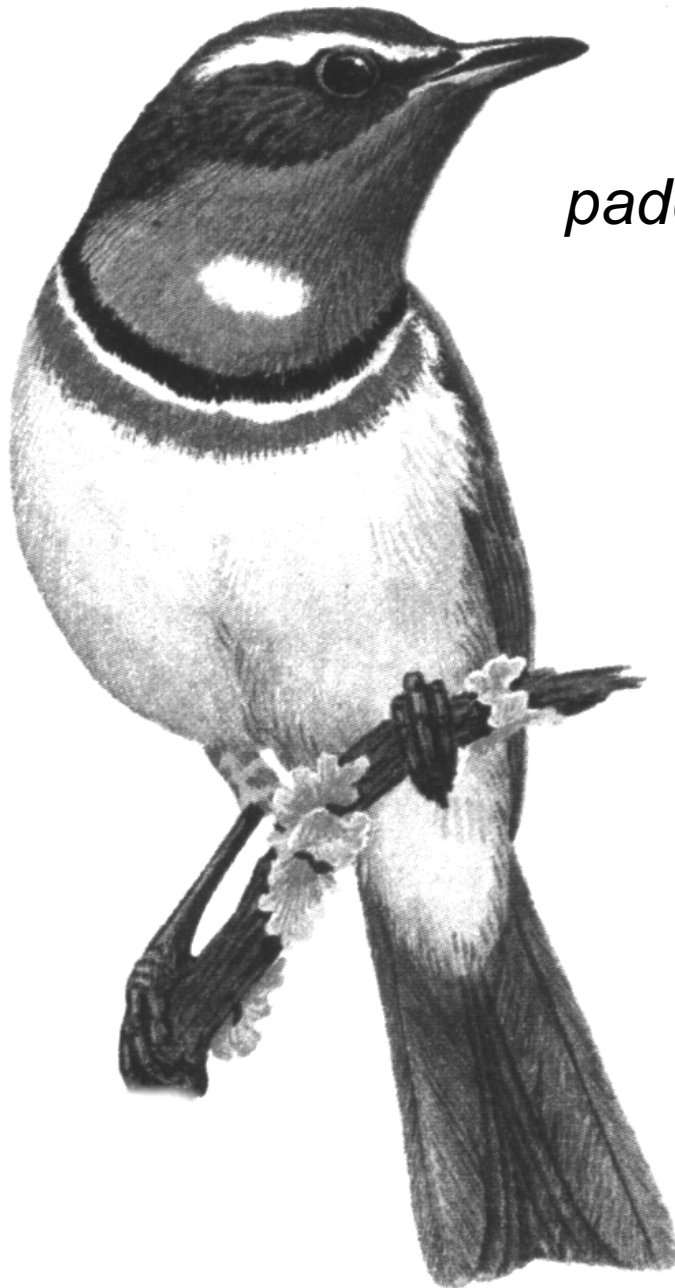

rAntGroen

België-Belgique
P.B.
ANTWERPEN X
8/5124

*Afronding studie
paddestoelensuccessie*

Open Natuur.dag

Zwaluwproject

AFZENDER en VU:
Luk Smets
J. F. Kennedylaan 22
2630 Aartselaar
Afgiftekantoor Antwerpen X

natuurpunt
Zuidrand Antwerpen

Website

Afdelingswebsite: www.natuurpunt.be/zuidrandantwerpen

Website Hobokense Polder: www.jama.be/whop

Bestuursleden en coördinatoren

Hugo Waeterschoot, Voorzitter en Coördinator Beleidswerkgroep
03/455 22 12 - hugo_waeterschoot@hotmail.com
Daniella Van Peel, Secretaris en Coörd. Communicatiewerkgroep
03/827 85 16 - daniella.van.peel@skynet.be
Luk Smets, Penningmeester, Ledenadministratie en Website
03/289 73 66 - luk.smets@pandora.be
Johan De Ridder, Conservator Fort 7
0485/91 13 86 - johan.deridder@vlm.be
Peggy Beers, Conservator Fort 7
0485/52 81 25 - beerske@yahoo.com
Johan Baetens, Conservator Fort 7 en Studiewerkgroep
03/281 78 59 - johan.baetens@yucom.be
Bert Mertens, Conservator Hobokense Polder
03/366 13 60 - bert.mertens@village.uunet.be

Danny Jonckheere, Voorzitter Kern Hobokense Polder
03/828 64 03 - jonckheeredanny@vt4.net
Wim Mertens, Secretaris Kern Hobokense Polder
03/216 93 62 - wim.a.mertens@skynet.be
Ria Thys, Coördinator Educatieve werkgroep
03/289 73 66 - ria.thys@pi.be
An Caers, Administratie werkingsprogramma
03/458 34 80 - an.caers@pandora.be
Catherine Vandercruyssen, Coördinator Cursussen
03/288 81 07 - cvdx@pandora.be
Hilde Vangrunderbeek, Coördinator Agenda
03/457 97 51 - rudyvansevenant@skynet.be
Ronald Van den Bossche, Penningmeester Hobokense Polder
03/825 13 47 - ronald.vandenbossche@pandora.be

Redactie rAntGroen

Uiterste inzenddata voor artikels: 15 februari, 15 mei, 15 augustus en 15 november

Johan Baetens Hoofdredacteur, Fort 7-nieuws, Studie en Dierwaarnemingen
Ria Thys Lay-out, Educatieve artikels en Kinderhoek
Luk Smets Bestuursberichten
Peggy Beers Correctieadvies

An Caers Activiteitenagenda
Catherine Vandercruyssen Cursussen
Danny Jonckheere Hobokense Poldernieuws
André De Mul Verslagen
03/828 70 32 - andre.demul@belgacom.net

Contactpersonen geleide wandelingen

Fort 7: Tuur Wuyts, 03/449 99 11 Keuze uit natuur- of monumentwandeling.

Hobokense Polder: Annie Vandeweyer-Van Zwieten, 03/828 37 60 - walter.vandeweyer@pandora.be. De polderwandelingen worden verzorgd door VMPPA-Hoboken en zijn in de agenda aangegeven met

Algemeen

Lidmaatschap Natuurpunt: 17,5 euro per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelings tijdschrift rAntGroen.

Abonnementen: leden kunnen zich abonneren op het natuurstudietijdschrift Natuur.focus en het ornithologisch blad Natuur.oriolus aan telkens 8,5 euro. Indien men voor beide tijdschriften opteert, betaalt men 32 €, lidgeld inbegrepen.

Abonnement op rAntGroen: voor leden van andere afdelingen door storting van 5 euro op onze rekening.

Verzekering: ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan

de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid. Daar het bestuur niet verantwoordelijk kan gesteld worden voor de gevolgen van brand, worden de rokers er uitdrukkelijk op gewezen dat zij dit doen op eigen risico. Roken in ons clublokaal De IJsvogel is niet toegestaan.

Inschrijving voor de autobustochten: gepensioneerden betalen het tweede bedrag, het derde bedrag is voor jeugdleden en personen tot 21 jaar.

Wie laattijdig toch nog mee wil, gelieve enkel de penningmeester op te bellen. Hij alleen kan u zeggen of er nog plaats is in de autobus.

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, gelieve zo vlug mogelijk de penningmeester te ver-

wittigen, zodat mensen die eventueel op de wachtlijst staan, kunnen verwittigd worden. Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens of met minibusjes.

Annulatie: enkel wie om een ernstige reden niet kan deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf verwittigt, heeft recht op terugbetaling.

Annulatie bij weekends en reizen: bij afzegging zonder geldige reden dient er steeds 10% van de totale prijs te worden betaald. Bij afzegging zonder geldige reden binnen de maand voor de reis of het weekend dient er minimum 25% van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25%. Het bestuur oordeelt of de reden geldig is.

Alle betalingen dienen te gebeuren op volgende rekening: PCR. **000-0178083-88** van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar. Op uw betalingen steeds reden van betaling en uw naam vermelden a.u.b.
Fiscaal aftrekbare giften (min. 30 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening 293-0212075-88 van de Natuurpunt vzw, Kardinaal Mercierplein 1, 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds 3722, Zuidrand Antwerpen"

Meteen een kloeke start !

Wanneer ik dit artikeltje schrijf is de tweede Lokale Algemene Vergadering van onze afdeling net achter de rug. Na één jaar werking blikten we even terug op het reilen en zeilen van de afdeling het afgelopen jaar, waarbij iedereen de duidelijke impressie had dat we meteen in sneltreinvaart uit de startblokken zijn geschoten. Meer dan 100 activiteiten op één jaar, 5 gebieden waar we beheerswerken uitvoeren of ondersteunen, de start van de beleids- en de communicatiewerkgroep, een breed aanbod van cursussen en educatieve activiteiten, de heruitbouw van de gidsenwerking, een nieuw tijdschrift (rAntGroen), En dit alles is maar een greep uit het geheel.

Wat ik als voorzitter hierbij in het bijzonder wil onderlijnen, is dat al deze zaken en activiteiten vanuit de werkgroepen gestuurd worden. Sinds enkele jaren hebben we als bestuur immers resoluut voor een ander bestuursmodel gekozen. De echte bestuurlijke werking dient zo dicht mogelijk bij de leden en de activiteiten te liggen (bij de werkgroepen dus) en niet bij het feitelijke bestuur. Deze laatste heeft voornamelijk een taak als "coach" om er voor te zorgen dat de werkgroepen in de beste omstandigheden hun werk kunnen uitvoeren en beheren. Ik heb stellig de mening dat dit een geslaagde keuze is waarop we verder willen bouwen in de toekomst.

Benevens een overzichtje van het afgelopen jaar, werd ook de activiteitenkalender en planning van ieder van de werkgroepen voor 2003 aan de Algemene Vergadering voorgelegd. In dit kader keurde de vergadering ook een aantal belangrijke aandachtspunten voor onze werking van 2003 goed, die ik hieronder even de revue laat passeren :

- * het uitbouwen van een natuurstudiewerking binnen de afdeling (coördinator Johan Baetens). Een aantal concrete projecten zijn hier reeds gepland, nl. zwaluwenproject en insecteninventarisatie op Fort 7.
- * een proefproject "collectief gidsen" op een aantal van onze activiteiten
- * het starten van een overlegronde met de op ons grondgebied gelegen VMPA-afdelingen, met het oog op één of andere vorm van samenwerking.

Tot slot werden het bestuur en de afvaardiging voor de Algemene Vergadering van Natuurpunt nationaal unaniem verkozen. Hierbij wil ik in het bijzonder Daniella Van Peel, bezieler van de Communicatiewerkgroep, hartelijk welkom heten in het bestuur waar zij de taak van secretaris zal opnemen. Guido Hendrickx die jaren deze taak heeft uitgevoerd, verdient natuurlijk een "bovenstebeste" pluim hiervoor. Vele bestuursleden zullen zich zijn typische, met humor doorspekte schrijfstijl nog lang blijven herinneren, denk ik ! Daar heffen we een glas op!

Foto: Jos Stessens

Hugo

2de kwartaal 2003

Iedereen is welkom op alle wandelingen.

Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.

De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

- = Kostendelend vervoer (5 eurocent/km) wordt op de afspraakplaats georganiseerd.
- = Kindvriendelijke tocht.
- ·10j. = Kindvriendelijke tocht voor kinderen ouder dan 10 jaar.
- = Wandelingen, waarbij dit logo vermeld staat, zijn opgenomen in de VMPA-wandelkalender

Zo. 13 apr. 2003 **Laatste dag om in te schrijven voor de bustocht naar de Vlaamse Ardennen dd. 27 apr. 2003**

Zo. 13 apr. 2003 **Voorjaarsflora in het bos van Zevenbergen Ranst**

8.30u

Gids: Rob Cleuren

Leiding: Moniek Van den Bergh

03/457 54 49

Half april is een ideaal moment om op zoek te gaan naar de voorjaarsflora. Hiervoor moeten wij gelukkig niet ver rijden, in het bos van Zevenbergen Ranst vinden we volop Sleutelbloem, Speenkruid, Bosanemoon, Muskuskruid... Op dit moment van het jaar kunnen we ook reeds genieten van heel wat vogelgeluiden, want ook de vogels zijn blij dat

de lange winter voorbij is.

Praktisch: Vertrek met eigen wagens (kostendelend) op de Bist te Wilrijk om 8.30u. Einde voorzien omstreeks 12.00u ter plaatse. Aantal te wandelen km: 2 km.

Mee te brengen: verrekijker en stevige wandelschoenen.

Di. 15 apr. 2003 **Laatste dag om in te schrijven voor de fietstocht naar Hof van Coolhem en Fort van Liezele dd. 11 mei 2003**

Zo. 20 apr. 2003 **Lentewandeling in de Hobokense Polder**

14.00u

Gidsen: Leentje Toussaint en Marc Roelands

Leiding: Annie Vandeweyer-Van Zwieten

03/828 37 60

Op deze tweede wandeling van 2003 in de Hobokense Polder kijken we met iedereen hoe de lente zich verder aankondigt via voorjaarsbloeiers zoals Speenkruid en Klein en Groot Hoefblad. We luisteren naar de zang van de vogelmantjes die hun best doen om de overvliegende wijfjes te imponeren. We blijven stilletjes turen op de plassen naar mogelijke balts van watervogels zoals

Meerkoet en Fuut en we genieten van de bloei van wilg en andere struiken, die het bewijs leveren dat de sapstromen weer volop van start zijn gegaan.

Afspraak: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 14.00u. Einde voorzien rond 17.00 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en/of plantengids. De wandeling is gratis voor iedereen.

Ma. 21 apr. 2003 **Kalkense Meersen en Berlarebroek**

9.00u

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: Luk Smets

03/353 09 77

03/289 73 66

In de Scheldevallei tussen de dorpskernen van Kalken, Overmere, Uitbergen, Schellebelle en Wetteren ligt een uitgestrekt meersengebied met zeer rijke natuur. Met ongeveer 1000 ha aaneengesloten laaggelegen weiland, doorploegd met sloten en poelen in een oeroude meander van de Schelde vormen de **Kalkense Meersen** een bijzondere broed- en overwinteringsplaats voor tal van weidevogels. Als broedvogels vermelden we o.a. Grutto (één van de weinig plekken in Vlaanderen waar de soort broedt), Rietgors en Gekraagde Roodstaart. Natuurpunt Schelde-

vallei, die hier 95 ha in beheer heeft, stelt alles in het werk om de zeldzame Kwartelkoning terug in het gebied te krijgen.

Het **Berlarebroek** is gelegen in een lagere lange, smalle zone, de rest van een oude lusvormige meander van de Schelde die ongeveer 10 000 jaar geleden is afgesneden. Nadien vormde zich veen en turf; het zijn de resten van waterplanten en bomen die in de oude Scheldearm groeiden. Op het einde van de 17de eeuw begon men hier turf te steken en zo werd de vroegere rivierbedding grotendeels

hergraven. Berlarebroek was toen een grote waterplas. In 1862 is er een pomp geplaatst op de wijk Schuitje. Bosbouw werd hier dominerend, maar toch bleven nog vijvers en moerassen over. In 1979 is 122 ha aangekocht door het toenmalige Bestuur van Waters en Bossen. Momenteel wordt dit domeinbos beheerd door de Afdeling Bos en Groen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Onder de broedvogels vermelden we o.a. IJsvogel, Buizerd

en Wielewaal. Het bos staat ook bekend om z'n voorjaarsflora.

Praktisch: Vertrek kostendelend met eigen wagens om 9.00u op de Bist te Wilrijk. Terug rond 18.00 u. Wie 's middags wil aansluiten, belt even naar de leiding. Meebrengen: picknick, wat geld voor drank, laarzen, verrekijker, telescoop en fototoestel.

Zo. 27 apr. 2003

Vlaamse Ardennendag - Landschapswandelingen

7.15u

Gids: Eric Cooman (voormiddag)

Guido Tack (namiddag)

Leiding: Luk Smets

03/289 73 66

Voor de 26e keer organiseren Natuurpunt Schelde-Leie en de Stichting Omer Wattez de Vlaamse Ardennendag. Reeds vele jaren neemt onze afdeling hieraan deel. Dit jaar kozen we uit het aanbod volgend programma:

In de voormiddag begeleidt Eric Cooman ons door het Bassegebos en Tiegembos te **Anzegem**. We proeven van de uitgestrekte velden Wilde Hyacinten en van een mooie landschappelijke wandeling tussen beide bossen, met aandacht voor flora en beheer.

's Middags genieten we van onze meegebrachte picknick in de feestzaal van het College in de Hoogstraat in Oudenaarde, waar alle groepen bijeen komen voor het middagmaal. Steun het natuurbehoud door te proeven van enkele drankjes en de onvolprezen mattentaart. Op vraag van de inrichters: vermijd wegwerpmateriaal tijdens uw lunch.

's Namiddags begeleidt conservator Guido Tack ons naar het **Bos 't Ename**. Dit bos is een van de modelbos-reservaten van Natuurpunt. Een prachtige beschrijving van dit eeuwenoude loofbos vind je in Natuur.blad nr. 3. Guido is ook medeauteur van het boek Bossen in Vlaanderen, waarin de historische ecologie van het Bos 't Ename

diepgaand bestudeerd wordt. Dit jaar ontving het Bos 't Ename de Monumentenprijs, meteen de eerste maal dat in Vlaanderen een natuurmonument op deze wijze gelauwerd werd.

Wie mee wil, **stort voor 13 april 2003**, 12,5 - 11 - 9,5 € op onze PCR (zie blz. 2) met vermelding van "Vlaamse Ardennen", naam en opstapplaats.

Praktisch: Vertrek om 7.15u aan het gemeentehuis te Mortsel, 7.30u op de Bist te Wilrijk en 7.45u op de Kioskoopplaats te Hoboken. Terug in omgekeerde volgorde tussen 18.15u en 18.45u.

Meebrengen: picknick, wat geld voor middagversnapering, laarzen, verrekijker, loep, veldgids en fototoestel.

Za. 3 mei 2003

Kalmthoutse Heide en opening tentoonstelling Liliane Verbeke

8.30u

Gids: Dré Van Steenvoort

Leiding: Liliane Verbeke

03/666 55 74

03/771 17 43

"De Kalmthoutse Heide" spreekt door haar weidsheid, ruimte en verschillende biotopen sterk tot de verbeelding van de natuurminnende wandelaar. In de ontluikende natuur van begin mei vinden we er onze zangvogels terug die de winter zijn ontvlucht. Daarnaast zullen de specifieke heideplanten, mossen en korstmossen onze aandacht trekken. Om ten volle van deze tocht te genieten, zullen we in de heide picknicken.

We stoppen onze wandeling reeds omstreeks 16.00u om dan samen naar het natuurcentrum De Vroente te gaan, waar we

een bezoek brengen aan een tentoonstelling van één van onze trouwste leden Liliane Verbeke. Liliane is zo vrij ons hierbij een receptie aan te bieden. Niet te missen dus!

Afspraak: We vertrekken om 8.30u op de Bist te Wilrijk (kostendelend vervoer mogelijk). Het einde is voorzien omstreeks 18.00u te Kalmthout.

Meebrengen: picknick, drank, loep, verrekijker, telescoop, veldgidsen, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevig schoeisel.

Zo. 4 mei 2003

Hobokense Polder: Blauwborstwandeling

6.00u

Gidsen: Wim Mertens en Danny Jonckheere

Leiding: Annie Vandeweyer-Van Zwieten

03/828 37 60

Heel vroeg uit de veren voor een onvergetelijke ervaring, de mist die zachtjes optrekt, de eerste vogels die beginnen te fluiten. Wie weet horen we de Blauwborst, Wielewaal of

zelfs de Karekiet. Kom de natuur op een andere manier beleven. Het loont altijd de moeite; want onze vogels tonen zich 's ochtends vroeg op hun best.

Afspraak: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 6.00u. Einde voorzien rond 9 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en/of plantengids. De wandeling is gratis voor iedereen.

Zo. 4 mei 2003

Broebelbeestjes in de Hobokense Polder

10.00u

Gidsen: Marc Zegels en Fried Happaerts

7j < < 14j

Leiding: Ria Thys

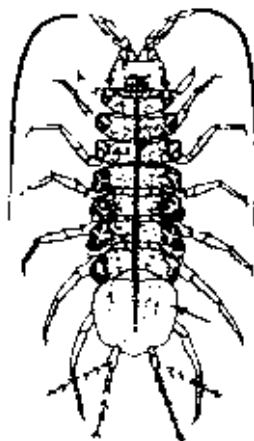
03/289 73 66

Een kinderactiviteit voor 7 tot 14-jarigen!!!

In de meimaand trekken we de natuur in. In de Hobokense Polder zijn enkele mooie waterplassen, waar waterdieren en waterplanten zich heel fijn voelen. Wij gaan vandaag eens kijken welke diertjes er allemaal in het water wonen. Zij vinden de poelen een ideaal plekje om voedsel te zoeken, om eitjes te leggen, om hun jongen groot te brengen.

Met een schepnet ga je op zoek naar waterdiertjes. Alles wordt in een bak gedaan. En dan kan je gaan onderzoeken wat je allemaal opgevist hebt. Misschien vind je waterkevertjes, kikkerdril of dikkopjes, schaatsenrijders, slakken, waterschorpioenen. Achteraf zetten we de diertjes wel terug in het water.

Afspraak: Samenkomst aan café De Schorre, centraal gelegen in de wijk Polderstad te Hoboken om 10.00u. Het einde is er voorzien om 12.30u. **Je dient wel op voorhand je deelname even door te bellen aan de leiding;** zo weten we welk materiaal we dienen mee te brengen. Opgelet: slechts **20 kinderen** kunnen deelnemen !!!

Meebrengen: laarzen en één euro (een drankje en een naamzoekkaart voor waterdieren is in je deelnamegeld inbegrepen).

Eveneens van 10.00u tot 12.30u: **SPECIAAL VOOR DE OUDERS, MAAR OOK VOOR AL ONZE GEÏNTERESSEERDE LEDEN!**

Terwijl de kinderen ijverig zoeken naar waterdiertjes, kunnen de volwassenen genieten van de schoonheid van het natuurgebied Hobokense Polder. Natuurgids Terry Mariën van de Hobokense Polder begeleidt ons in het domein. Een unieke gelegenheid voor wie nog geen kennis gemaakt heeft met het begrazingsproject in de Polder: sinds 2002 grazen er Gallowayrunderen en Konik-paardjes. Maar ook de vogel- en plantenrijkdom in dit gebied is een aanrader! De gratis wandeling start en eindigt op

dezelfde plaats en op hetzelfde uur als de kinderactiviteit. Aanmelden voor deze wandeling is NIET nodig. Meebrengen: laarzen (en indien mogelijk verrekijker).

Za. 10 mei 2003

Dagwandeling Noord-Haspengouw

9.00u

Gids: Jules Robijns

016/78 97 93

Leiding: Lucy Snoeck

03/238 51 15

We trekken vandaag naar Ezemael, een gebied tegen de taalgrens. Het ligt tussen de Grote en de Kleine Gete in het noorden van Haspengouw en is voor de meesten waarschijnlijk een minder bekende streek. Het land is erg heuvelachtig met af en toe een holle weg.

Onze gids, Jules Robijns, zal ons door dit landbouwgebied met uitgestrekte akkers leiden. Hier is hij al jaren op zijn eentje actief in de bebossing van deze landbouwgronden, waar hij ons heel wat over kan vertellen. Waarschijnlijk zien we Grauwe Gors, Geelgors, Grote Gele Kwikstaart, Bosrietzanger, Sperwer en IJsvogel. Met wat geluk horen we ook

de Wielewaal.

Afspraak: We vertrekken om 9.00u op de Bist (tegenover het districtshuis) te Wilrijk (kostendelend vervoer mogelijk). Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. De wandelafstand bedraagt ongeveer 14 km.

Meebrengen: picknick, loep, verrekijker, veldgidsen en fototoestel. Laarzen zijn nodig bij nat weer, anders volstaat stevig schoeisel. Het aantal deelnemers is beperkt tot **20 personen**. **Voraf aanmelden door een telefoontje aan de leiding is dan ook noodzakelijk!**

Zo. 11 mei 2003

Fietstocht naar Hof van Coolhem en Fort van Liezele

8.30u

Gids: Plaatselijke gidsen

Leiding: Andre Driesen

03/829 19 10

Zin om de eerste lentegeuren op te snuiven? Wel dan kan dit fietstochtje een leuk dagje uit betekenen. Op een rustig tempo fietsen we naar het Hof van Coolhem, alwaar een gids ons staat op te wachten om ons wat meer te vertellen over dit domein. Het bestaat uit een historisch gebouwencomplex dat prachtig gelegen is in een oud parkbos, prachtige oude boomgaarden, derven en hooilandpercelen. Na de picknick vertrekken we dan naar het Fort van Liezele. Ook hier zal een plaatselijke gids ons de geheimen van het

fort verklappen tijdens een rondleiding. Op onze weg huiswaarts kunnen we nog even een kijkje gaan nemen in het Domein Tekbroek.

Afspraak: Vertrek om 8.30u aan het zwembad van Hoboken (Sorghvliedt, Krijgsbaan 20) en om 9.00u op de Bist te Wilrijk tegenover het districtshuis. Terug in omgekeerde volgorde vanaf 18.00u. Fietsafstand (heen en terug): 50 km. Aantal te wandelen km: 3 tot 4 km.

Mee te brengen: picknick (drank verkrijgbaar in de plaatse-

lijke cafetaria) en bij regenweer ook regenkledij.
Inschrijven is noodzakelijk vóór 15 april 2003 en kan

door storting van 7 € op onze PCR (zie blz. 2) met vermelding "fietstocht", naam en vertrekplaats.

Do. 15 mei 2003
 19.00u

Hobokense Polder: Nachtegalenwandeling

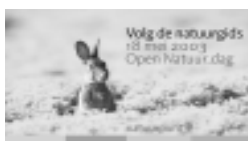
Gidsen: Wim Mertens en Danny Jonckheere
 Leiding: Annie Vandeweyer-Van Zwieten

03/828 37 60

Zoals altijd staat deze wandeling centraal voor de Nachtegaal, maar ook vele andere vogels staan op het verlanglijstje; kom gerust mee luisteren naar de zang der vogels. En misschien horen we zelfs de concerten van de Groene Kikkers.

Afspraak: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 19.00u. Einde voorzien rond 22.00 u.
Meebrengen: laarzen, verrekijker en vogelgids.
 De wandeling is gratis voor iedereen.

Zo. 18 mei 2003

Open Natuur.dag

Magie en natuurbeleving in de Hobokense Polder

Een organisatie van de Educatieve Werkgroep, de Communicatiewerkgroep en de gidsen van de Hobokense Polder

Contactpersonen: Ria Thys

03/289 73 66

Daniella Van Peel

03/827 85 16

Met geleide wandelingen, magische wandelzoektocht, info- en tentoonstellingstanden, dranktent, ...

Voor een volledig programma: zie verder in deze rAntGroen.

Zo. 25 mei 2003
 8.00u

Vogeltocht naar Zeeland

Gidsen: Collectief van de deelnemers
 Leiding: Moniek Van den Bergh

03/457 54 49

Tuur Wuyts

03/449 99 11

Nog in volle broedperiode trekken we weer naar de rijke natuurgebieden van Zeeland om allerlei vogelsoorten te observeren. Deze maal geen specifieke gids, maar van iedere gemotiveerde deelnemer (m/v) wordt een inbreng verwacht om intensief naar vogels te speuren. Afspreken?!

Afspraak: We vertrekken om 8.00u op de Bist te Wilrijk tegenover het districtshuis. Verplaatsing met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk). Het einde van de tocht is voorzien rond 17.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 7 km.
Meebrengen: picknick, verrekijker, telescoop, vogelgids, fotoestel en laarzen.

Vr. 6 juni 2003
 19.00u

Hobokense Polder: Natuur in de schemering

Gidsen: Wim Mertens en Danny Jonckheere
 Leiding: Annie Vandeweyer-Van Zwieten

03/828 37 60

Deze wandeling staat in het teken van de schemering: We gaan op zoek naar de late geluiden van het bos. De roep van een Waterral al gehoord? Misschien laat hij zich horen. Zeker van de partij zijn de verschillende Nachtegalen en andere vogels die de schemering gebruiken om voor het slapen gaan hun territorium af te bakenen.

Afspraak: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 19.00u. Einde voorzien rond 22.00 u.
Meebrengen: laarzen, verrekijker en vogelgids.
 De wandeling is gratis voor iedereen.

Ma. 9 juni 2003
 9.00u

Natuurwaarden te Hove!

Gids en leiding: Hugo Waeterschoot

03/455 22 12

Aangezien het vandaag Pinkstermaandag is, hebben we gekozen voor een originele halvedag activiteit: **een verkenning van de resterende natuurwaarden van de gemeente Hove**. Hove is weliswaar een kleine, maar daarom niet minder boeiende gemeente met zeker nog enkele waardevolle natuurwaarden. Zijn ligging op een zandheuvel aan de rand van de Scheldevallei en de aanwezigheid van een aantal beekvalleien zijn daar niet vreemd aan. Hierdoor

ontstaat er een zekere diversiteit tussen de hoger gelegen kasteeldomeinen in het noordelijke deel, gekenmerkt door beuken- en eikenbossen en de meer vochtige lager gelegen gedeelten aan de zuid- en ooststrand. Vandaag bezoeken we een aantal van deze natuurwaarden, waaronder het Wijnickhovepark en de vallei van de Lauwerijksebeek. Op deze twee plaatsen staan we even stil om ook de waterkwaliteit te bekijken aan de hand van het biologische leven

in de beek, gracht of poel. Hiervoor hebben we Jan Waeterschoot als expert gevraagd.

Afspraak: Voor deze tocht verplaatsen we ons met de fiets (en deels te voet) en verwachten we iedereen om 9.00u aan de parking gelegen aan de hoofdingang van de kerk te Hove (Kapelstraat, slechts een 10-tal minuten fietsen vanuit Edegem of een 20-tal vanuit Wilrijk). Het einde van de

tocht is voorzien rond 13.00u ter plaatse. Aantal te fietsen km: 8 km.

Meebrengen: enkele potjes, een loep en goed schoeisel zijn aangewezen. Deze tocht is, gezien zijn karakter, kindvriendelijk, indien de kinderen (een eerder beperkte afstand) vlot mee kunnen fietsen.

Zo. 15 juni 2003

8.00u

Het Mergelland van buiten en binnen bekeken

Gids en leiding: Hugo Waeterschoot

03/455 22 12

De titel mag je vandaag letterlijk nemen. Inderdaad, vandaag bezoeken we het Mergelland (St.- Pietersberg) en omstreken te Kanne zowel aan de buitenkant als binnenin. In de voormiddag wandelen we langsheen een voormalige mergelwinzone die nu als reservaat erkend is. De gunstige en thermofiele ligging zorgt ervoor dat de kalkgraslanden hier tot zijn volle recht komen. Verschillende orchideeënsoorten zoals de Poppenorchis, de Bosorchis en het Soldaatje staan dus zeker op het menu. Ronduit spectaculair is het massaal voorkomen van verschillende Ratelaarsorten. Ik kan je verzekeren dat je dit op niet veel andere plaatsen in ons landje zo massaal te zien krijgt. Deze hellingen zijn bovendien ook in trek voor vele vlindersoorten waaronder het Grootgeaderd Witje en de Koningspage. Indien het niet regent, zullen ze wel op het appel verschijnen. Hoe mooi dit reservaat ook mag zijn, de vijand loert om de hoek; letterlijk dan. Mergelwinning voor de cementindustrie heeft grote gaten nagelaten in het landschap en op een aantal plaatsen gaat die aanslag nog steeds door. Ook aan dit aspect besteden we vandaag aandacht. Na onze boterhammen in de lokale kroeg "Het Brokske" (Kanne) verorberd te

hebben, trekken we 's namiddags de berg IN. Met een gids verkennen we de mergelgrotten. Ditmaal niet de huidige industriële exploitatie, maar wel de historische (honderden jaren) oude mergelwinning zullen deskundig worden uitgelegd door een plaatselijke gids. En misschien.... komen we nog wel een ondergrondse champignonkwekerij tegen. Je weet het maar nooit. Eén stellige aanrader: een dikke trui voor in de grotten!! De temperatuur is er immers winter en zomer stabiel waardoor deze grotten een ideale verblijfplaats vormen voor vleermuizen. Het spreekt voor zichzelf dat we deze slaapplekken niet bezoeken.

Afspraak: We vertrekken met eigen wagens (kostendelend vervoer) om 8.00u op de Bist te Wilrijk. We zijn terug omstreeks 19.00u. Het aantal te wandelen km bedraagt zowel in de voormiddag als in de namiddag ongeveer 3 km. Deelname in de kosten van de gids voor de mergelgrotten: 3 euro/pers.

Meebrengen: picknick, loep, verrekijker, veld- en vogelgids, fototoestel, stevig schoeisel en een dikke trui voor in de grotten.

Zo. 15 juni 2003

14.00u

Natuurwandeling in de Hobokense Polder

Gidsen: Jeannine Nielandt en Terry Mariën

Leiding: Annie Vandeweyer-Van Zwieten

03/887 85 65

03/828 37 60

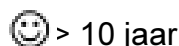
De lente is in volle bloei. De zomer komt eraan. De natuur straalt in volle glorie. Het is een prachtige bloemenpracht.

Afspraak: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 14.00u. Einde voorzien rond 17.00 u.

Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en/of plantengids. De wandeling is gratis voor iedereen.

Za. 21 juni 2003

9.00u

Beheersdag Fort 7

Leiding: Peggy Beers

0485/52 81 25

De zomer begint op deze dag en de vegetatie zal weer hoog staan. De paadjes dienen dus opengemaaid te worden. Eventueel kan er ook nog een veldje gemaaid worden (onder voorbehoud). Hopelijk tot dan!

Afspraak: om 9.00u aan Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk. Het einde is voorzien omstreeks 12.00u ter plaatse.

Meebrengen: laarzen bij regenweer, stevig schoeisel en werkhandschoenen (als je die bezit).

Zo. 22 juni 2003

8.00u

Orchideeëncursie naar de Viroinvallei

Gidsen: Bart Van de Vijver en Piet Van Hecke

Leiding: Luk Smets

03/289 73 66

De Viroinvallei heeft een bijna magische aantrekkingskracht op elke planten- en dierenliefhebber. Waar anders vind je zoveel natuurmoois bij elkaar. Ideaal dus om een

levend beeld te krijgen van onze inheemse orchideeën, een uitstekende illustratie voor wie de cursus orchideeën volgde en een prachtige ervaring voor al wie geïnteresseerd is in

deze prachtige bloemen en hun biotoop. Tijdens de excursie zullen enkele typische orchideeënbiotopen bezocht worden. In de voormiddag trekken we naar de welbekende Fondry des Chiens waar we zeker de Grote Muggenorchis, Bruinrode Wespenorchis en de Groene Nachtorchis mogen verwachten. We eten onze picknick op in hartje Nismes (klein cafeetje) waarna we in de namiddag naar de Tienne Breumont wandelen, het paradijs voor de orchideeënliehebber met o.a. de Hommelorchis, Vliegenorchis, Poppenorchis, Bergnachtorchis en misschien wel de Aangebrande Orchis of de Bokkenorchis. Daarna sluiten we af (in functie van de beschikbare tijd) op de Rivelotteheuvel in Treignes, bekend

om zijn grote populatie Vliegenorchis en Bokkenorchis. **Afspraak:** We vertrekken met eigen wagens om 8.00u op de Bist in Wilrijk (kostendelend samenrijden). Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 10 km. Meebrengen: picknick, drank, stevige wandelschoenen, plantengids en loep. Gezien de kwetsbaarheid van het gebied en omwille van het comfort van de deelnemers neemt iedere gids een beperkt groepje. 's Middags wordt er van gebied en van gids gewisseld. **Inschrijving is vereist: telefonisch of via mail: luk.smets@pandora.be**

Za. 28 juni 2003
14.00u

Domein Groot Meer te Ossendrecht (NL) en Nachtzwaluwen-observatie

Gids: Luc Van Schoor
Leiding: Rudy Vansevenant

03/353 09 77
03/457 97 51

Het beschermd natuurgebied Groot Meer, eigendom van de Belgische familie Cogels, leunt aan bij de Kalmthoutse Heide. Een bezoek aan het 700 ha groot domein is telkens een belevenis, mede door de afwisseling van grote en kleine vennen, (dennen)bossen, heide en zandverstuivingen. De rijke vogelwereld telt waardevolle broedsoorten als Geoorde Fuut (in 2002 ook Roodhalsfuut), Havik, Boomvalk, Zwarte Specht en Boomleeuwerik. Bij hoog waterdebiet zijn er ook aardig wat libellen en waterjuffers te vinden. Dhr. De Booy, boswachter, zal ons weer begeleiden langs de mooiste natuurplekjes met Groot en Klein Meer als blikvangers. 's Avonds trekken we naar het zuidelijk deel van het domein, een militair oefenterrein, op zoek naar Nachtzwaluwen die hier geregeld hun karakteristieke ratelzang ten beste geven.

Mits een rustig en zacht weertje kan dat ook vandaag het geval zijn. De aparte sfeer van een avondwandeling door bos en duin krijg je er gratis bij.

Afspraak: We vertrekken met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) om 14.00u op de Bist te Wilrijk. Aansluiten is mogelijk **mits de gids** te verwittigen om 20.00u aan Puts Meuleke (café) langs de baan Putte-Hoogerheide. Het einde is voorzien omstreeks 23.45u ter plaatse. Het aantal te wandelen km bedraagt 10 km.

Meebrengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevig schoeisel. Het aantal deelnemers aan de geleide wandeling Groot Meer is beperkt tot **30 personen**. **Vooraf aanmelden door een telefoontje aan de gids**, is dan ook noodzakelijk! Deelnemers aan deze wandeling betalen ter plaatse 2,5 €.

Zo. 6 juli 2003
8.00u

Noord-Limburg: Hageven en De Luysen/Stamprooierbroek: Landschapswandelingen

Gids: Hubert Lehaen (voormiddag)
Leiding: Luk en Ria Smets-Thys

03/289 73 66

Vandaag trekken we naar Noord-Limburg. Daar bevinden zich verschillende grensoverschrijdende natuurgebieden, die samen één groot natuurpark vormen. Noodgedwongen moeten we ons tot een viertal beperken.

In de voormiddag bezoeken we het **Hageven/Plateaux** te Neerpelt. Dit wordt beheerd door Natuurpunt samen met de Nederlandse collega's van Natuurmonumenten. Het ligt op de overgang van droge zandgrond naar het vochtig beekdal van de Dommel, wat ons een scala van biotopen biedt, gaande van heide en bos langs vloeiveiden en rietvelden tot vennen en vijvers. Het gebied herbergt een belangrijke

populatie van het zeldzame Gentiaanblauwtje.

's Middags nuttigen we onze picknick in het **bezoekerscentrum De Wulp**. Daar kan u ook drank en Limburgse vlaai aankopen. Belangstellenden kunnen een bezoekje brengen aan de insectentuin.

Na de middag verplaatsen we ons naar Bree om een landschapswandeling te maken in **De Luysen** en het **Stamprooierbroek**. De Luysen is een open water- en moerasgebied, omgeven door wei- en hooilanden en broekbossen. Bomenrijen, houtkanten en poelen geven het landschap een bijzondere meerwaarde. Onder impuls van

De Luysen

Foto: Luk Smets

Natuurpunt werd het landschap vrij drastisch hersteld. Eerst werden alle illegale bouwwerken verwijderd, de oevers werden afgeschuind en een moeraszone en slikplaat aangelegd. De twee vogelkijkhutten zijn zowat de meest comfortabele die we in Vlaanderen tegenkwamen. Een greep van mogelijke waarnemingen: Bruine Kiekendief, Roerdomp, Blauwborst, Snor, Waterral, Watersnip en IJsvogel.

Afspraak: Vertrek kostendelend met eigen wagens om 8.00u op de Bist te Wilrijk. Terug rond 18.00u. Aantal te wandelen km: 8 km en 5 km.
Meebrengen: Picknick, wat geld voor drank en Limburgse vlaai, laarzen, verrekijker, fototoestel en flora. Bijdrage voor het plaatselijk reservatenfonds: 1,5 € ter plaatse te betalen.

Zo. 13 juli 2003
14.00u

Natuurwandeling in Fort 7

Gidsen: Educatieve werkgroep
Leiding: Peggy Beers

0485/52 81 25

Een wandeling op Fort 7 in de zomer is steeds de moeite. Naast de bewondering van vele zomerbloeiers, kunnen de voorbijgebeheerswerken geëvalueerd worden. Gidsen van de Educatieve werkgroep leiden deze wandeling.

Afspraak: om 14.00u aan Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk. Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. Aantal te wandelen km: 5 km. Meebrengen: loep, verrekijker, veldgidsen, stevig schoeisel en laarzen bij regenweer.

Grote Kaardebol Foto: Eric Loots

Ma. 21 juli 2003
8.30u

Zomerwandeling in het Heidebos te Moerbeke/Wachtebeke (VM) en de Daknamse Meersen (NM)

Gids: Gert Du Cheyne (VM)
Tuur Wuyts (NM)
Leiding: Tuur Wuyts

09/345 83 33
03/449 99 11
03/449 99 11

We trekken weer naar het Waasland en verkennen voor onze afdeling twee nieuwe gebieden.

Het Heidebos heeft een oppervlakte van 207 ha en is een heide- en bosgebied, waar Boompieper, Boomleeuwerik en Boomvalk voorkomen, evenals heel wat vlindersoorten (zie ook wandelgids Natuurpunt).

's Namiddags bezoeken we de Daknamse Meersen dat een vochtig gebied is. Wie weet, treffen we hier een Ooievaar aan!

Afspraak: We vertrekken op de Bist te Wilrijk om 8.30u (kostendelend vervoer mogelijk). Wie 's middags wil aansluiten, dient **contact op te nemen met de leiding**. Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. De wandelafstand bedraagt ongeveer 9 km.

Meebrengen: picknick, verrekijker, loep, planten- en/of insectengids, fototoestel en stevig schoeisel (eventueel laarzen bij regenachtig weer).

Za. 26 juli 2003
8.30 u

Fietstocht in de Noorderkempen

Gids: Marieke Berkvens
Leiding: Tuur Wuyts

03/311 73 35
03/449 99 11

Deze keer zoeken we het iets dichterbij huis en fietsen we door bos-, weide- en heidegebieden, maar ook maïsakkers worden niet vergeten. De eigenlijke start is de kerk van Wuustwezel, daarna richting Kalmthout, langs het Stappersven, Essenhoek, Wildert, Wuustwezel.

Fietsafstand: ca. 50 km.

Vermits de camionette van Gaston niet zo erg bedrijfszeker meer is, doen we beroep op een persoon die kan instaan voor het vervoer van een aantal fietsen.

Ook personen die nog plaats hebben op hun fietsrek, mogen

dit melden bij de leiding.

Praktisch: Belangrijk! Wie mee wil, ook al heeft men eigen vervoer, dient zich **telefonisch te melden bij Tuur voor 15 juli**, want het aantal deelnemers is beperkt tot **max. 20 personen**.

Vertrek op de Bist te Wilrijk tegenover het districtshuis om 8.30 u. Einde van de tocht om ongeveer 17u, maar we pinnen ons daar niet op vast !

Meebrengen: picknick, drank, fietsgerief en een soepel karakter.

Informatie over de cursussen bij de coördinator Catherine Vandercruyssen, tel 03/288 81 07, e-mail cvdx@pandora.be.

Grassen, zeggen en russen

Dieper ingaan op de opgedane kennis van verleden jaar of de grassen voor het eerst ontdekken. Alleszins blijven we verwonderd over hun vele prachtige bloeiwijzen!

We bestuderen verder deze boeiende wereld - maar nieuwkomers zijn even welkom - en organiseren een Grassencursus **van 16 mei tot 27 juni 2003**. Onder leiding van Hans Vermeulen trekken wij elke **vrijdagmorgen** van 9 tot 12 uur op zoek naar grassen, zeggen en russen. We beginnen op 16 mei met de Hobokense Polder (aan het station, de spoorweg oversteken en tussen Polderstad en het natuurdomein rijden tot aan de Schelde = einde Scheldelei). De volgende gebieden zullen wat verder van Antwerpen verwijderd zijn en aan de deelnemers worden medegedeeld.

Inschrijving voor Natuurpuntleden door **storting van 18 €** op onze PCR (zie blz.2) met als mededeling "grassen" + uw naam, telefoonnummer en e-mail adres. **Niet-leden betalen 35,50 € en worden dan automatisch lid.**

Hangende Zegge

Vlinders

In maart, onder begeleiding van Johan, hebben wij kennis gemaakt met de insectachtigen, een boeiende wereld om met een vergrootglas te bewonderen. Nu nodigen we iedereen uit meer specifiek kennis te maken met de vlinders, waarschijnlijk de mooiste en meest geliefde insecten.

Er zijn twee theorieavonden voorzien om de dagvlinders te leren kennen op **dinsdagen 20 en 27 mei**, telkens van 19 tot 22 uur in de IJsvogel, Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk.

Om de nachtvlinders te kunnen ontmoeten, zullen wij één van deze twee avonden verlengen met een wandeling in Fort 7 tot ± 24 uur. Vermits we hiervoor echt van het goed weer afhangen, zal deze tocht zo mogelijk op 20 mei plaats hebben. Indien het die dag te koud is of regent, zal de tweede theorieavond van 27 mei verlengd worden.

Op 24 augustus voorziet onze afdeling een vlindertocht naar de Viroinvallei, weliswaar open voor iedereen, maar de deelnemers aan de cursus zullen deze uitstap zeker niet willen missen.

Inschrijving door **storting van 10 euro** op onze PCR (zie blz. 2) met als mededeling "vlinders" + uw naam, telefoonnummer en e-mail adres.

Eenzame vlinder

Eenzame vlinder die overvliegt
bij 't avondrood als de warmte luwt
een plaatsje zoekt voor die donkere nacht
tot 's morgensvroeg die gouden bol
vol warme zonneschijn haar stralen schiet
en je vleugels droogt tot je weer vliegt
van bloem naar bloem
en er de honing puurt.

Wat een festijn
'k zou op een mooie zomerdag
wel eens een vlinder willen zijn.

Cois De Raeymaeker

Met Natuurpunt Zuidrand Antwerpen op weekend ?

Geen enkel probleem ! Dat kan perfect. In onze afdeling worden in 2003 zelfs meerdere weekends georganiseerd. Van **29 mei tot en met 1 juni** trekken we naar het waterrijke **Overijssel** in Nederland. We gaan daar de pittoreske omgeving van De Wieden en De Weerribben verkennen. Dit weekend is wel volgeboekt.

Maar er volgt meer !

In het najaar zijn er zowaar drie weekends gepland !

Allereerst is er het weekend **Cap Gris Nez.**, dat gepland is het laatste weekend van september. Wie in het verleden al mee ging naar Noord-Frankrijk, weet dat dit een topper mag genoemd worden. Een week later kunnen de paddestoel-liefhebbers weer hun hartje ophalen. Zij trekken van 3 tot 5 oktober naar de **Argonne**. En dan volgt later in oktober nog het **Vogeltrekweekend** in Zeeland, intussen ook al een "klassieker" geworden. Meer info over deze weekends krijgt u in de volgende rAntGroen.

Lokale Algemene Vergadering 22 februari 2003

Zaterdag 22 februari 2003 vond onze **tweede Lokale Algemene Vergadering** plaats in ons lokaal De IJsvogel. Alle leden van onze afdeling waren via ons tijdschrift rAntGroen uitgenodigd. Ons tijdschrift bevatte ook het werkingsverslag 2002. 26 leden daagden op.

Verontschuldigd: An Caers (pas bevallen), Ivan Bogaerts (om beroepsredenen in buitenland), Wim Mertens (familiale verplichtingen) en Danny Jonckheere (vandaag gekwetst geraakt bij natuurbeheerwerken).

Volgende punten werden in een geanimeerde presentatie voorgesteld :

- * Na voorstelling van de agenda overliep voorzitter Hugo Waeterschoot onze aandachtspunten voor 2002, zoals die op vorige Lokale Algemene Vergadering werden vooropgesteld. Vastgesteld werd dat de doelstellingen grotendeels gehaald werden.
- * Vervolgens overliepen de coördinatoren van onze werkgroepen hun werking en accenten voor 2003:
 - > Tochten en activiteiten (Hilde Vangrunderbeek)
 - > Cursussen (Catherine Vandercruyssen)
 - > Communicatiewerkgroep (Daniella Van Peel)
 - > Educatieve werkgroep (Ria Thys)
 - > Beleidswerkgroep (Hugo Waeterschoot)
 - > Beheer
 - Fort 7 (Peggy Beers)
 - Hobokense Polder (Luk Smets, in naam van Danny Jonckheere)
 - Hollebeek (Johan De Ridder)
 - Oeyvaersbosch en Cleydaelhof (Johan De Ridder, in vervanging van Ivan Bogaerts)
 - > Tijdschriftredactie (Johan Baetens)
 - > Oprichting van een studiewerkgroep (Johan Baetens)
- * Vervolgens volgde een cijfermatig deel (Luk Smets)
 - > Leden: we hebben 1182 leden op 31/12/2002, een netto aangroei van 13,8 %. Dit is een penetratie van 1,69 % ten opzichte van het aantal brievenbussen in onze regio.
 - > Het financieel verslag 2002 vermeldt een batig saldo

van 8.029 € en een balanstotaal van 82.779 €. Dit verslag wordt eenparig goedgekeurd.

- > De begroting 2003 vermeldt een omzet van 27.942 € en vertoont een bescheiden overschot. Een begroting is echter slechts een voorzichtige schatting van de inkomsten en uitgaven. Deze kunnen zeer sterk beïnvloed worden door het initiatief van de leden (vb extra reis). Daarom zijn afspraken voor de verschillende werkgroepen betreffende het al dan niet kostendekkend zijn van bepaalde onderdelen van onze werking en eventuele bestedingslimieten zeer belangrijk. De begroting wordt eenparig goedgekeurd.
- * Hugo overliep de hoofdaccenten voor 2003: natuurstudie-projectwerking en proefproject collectief gidsen. De vergadering stemt er unaniem mee in een overleg te starten met de plaatselijke VMPA-afdelingen met het oog op een of andere vorm van samenwerking.
- * Guido Hendrickx neemt na jaren trouwe dienst ontslag als secretaris en bestuurslid. Hij wordt door het bestuur uitgebreid en ludiek bedankt voor zijn inzet. (Koen Debroy nam reeds in de loop van het jaar ontslag.)
- * Volgende bestuurlijke organisatie wordt voorgesteld en aanvaard:
 - > bestuursleden hebben een mandaat van 3 jaar
 - > de werkgroepcoördinatoren worden officieel bevestigd en opgenomen in het bestuur
 - > het bestuur kan in de loop van het jaar een nieuw bestuurslid coöpteren. Deze kandidaat wordt aan de volgende LAV ter stemming voorgelegd.
 - > Het bestuur wordt als volgt verkozen. Cursief gedrukte namen treden heden officieel toe.
 - Voorzitter: Hugo Waeterschoot
 - Secretaris: *Daniella Van Peel*
 - Penningmeester/ledenadministratie: Luk Smets
 - Conservator Fort 7: Peggy Beers, Johan De Ridder, Johan Baetens
 - Coördinator Tijdschrift: Johan Baetens
 - Coördinator Educatieve werkgroep: Ria Thys
 - Coördinator Cursussen: Catherine Vandercruyssen
 - Coördinator Natuurstudie: *Johan Baetens*
 - Coördinator Beleid: *Hugo Waeterschoot*
 - Kernvertegenwoordigers KHoP: Danny Jonckheere, Wim Mertens
 - Bestuurslid: An Caers
 - > Daarnaast hebben we ook nog volgende functies:
 - Coördinator Werkingsprogramma: *Hilde Vangrunderbeek*
 - Conservator Hobokense Polder: Bert Mertens
 - Conservator Oeyvaersbosch: Ivan Bogaerts
- * De afgevaardigden van onze afdeling bij Algemene Vergaderingen werden verkozen.
 - > Voormiddag: telkens 1 afgevaardigde
 - Natuurstudie (vzw): Walter Van Spaendonk
 - Natuurbeheer (vzw): Peggy Beers
 - Educatie (vzw): Ria Thys
 - Beleid (informeel): Wim Mertens

- > Namiddag: 7 afgevaardigden (6 voor ledenaantal + 1 voor kern)
 - Algemene ledenvereniging: Walter Van Spaendonk, Peggy Beers, Ria Thys, Wim Mertens, Johan Baetens, Hugo Waeterschoot en namens kern Hobokense Polder: Danny Jonckheere

De vergadering werd afgesloten met een sfeervolle receptie in het reduit van Fort 7.

Peter en Nancy hadden één van de fortruimtes omgetoverd tot een gezellige ruimte met knisperende open haard. De warme en koude wijnen, de kruidendrank en de hapjes waren heerlijk. Bedankt, Nancy en Peter !

Natuurpunt Zuidrand Antwerpen heeft het gerechtelijk vonnis m.b.t. de Golfclub De Drie Eycken te Edegem betekend.

Via pers, onze Snelberichten en onze website gaven we u reeds verslag van de uitspraak van de rechter m.b.t. de Golfclub De Drie Eycken. Enkele weken geleden hebben we in deze zaak een belangrijke nieuwe stap gezet door het vonnis te betekenen samen met de Edegemse burger die samen met ons de zaak had aangespannen.

Met de betekening laten de eisers het vonnis ook daadwerkelijk uitvoeren en betrachten we dat :

- * de Golfclub De Drie Eycken de bepalingen van het vonnis binnen de gestelde termijnen nakomt.
- * de Gemeente Edegem de heden geldende milieu- en ruimtelijke ordeningswetgeving op een zelfde manier zou toepassen tegenover de golf als zij doet voor haar burgers.
- * de bevoegde minister en de Vlaamse regering zo spoedig mogelijk een globaal golfbeleid zouden uitwerken om rechtszekerheid te bieden aan de golfsport. Voorwaarde hierbij is dat de selectie van golfterreinen gebeurt op basis van objectieve criteria in overeenstemming met de globale maatschappelijke behoeften voor ruimtebeheer EN waarbij tevens de verwevenheid van golfrecreatie met natuur nadrukkelijk wordt bewerkstelligd.

- * de Vlaamse Golfvereniging zich met "hart en ziel (en daad)" inzet om zo spoedig mogelijk tot een globaal beleidskader voor de golfsport in Vlaanderen te komen waarbij aan alle gestelde criteria wordt voldaan.

Op gemeentelijk vlak plant de afdeling in de loop van de komende maanden een open debat met de lokale bevolking, dit om een breed draagvlak te creëren voor het behoud en verdere bestending van deze belangrijke open ruimte voor de gemeente Edegem.

Om een volledige transparante communicatie met de Edegemse bevolking te garanderen heeft de afdeling een folder uitgewerkt rond de problematiek en haar standpunt die in alle Edegemse brievenbussen werd verdeeld. Natuurpuntleden die deze folder wensen, kunnen deze op eenvoudig verzoek bekomen bij één van de bestuursleden. Hij kan ook afgeladen worden van onze website.

Ondertussen is de tegenpartij in beroep gegaan. Opvallend is dat veel energie wordt gestoken in argumenten om de hele zaak onontvankelijk te verklaren. Blijkbaar vreest de tegenpartij de discussie ten gronde. De zaak komt in juni voor.

Bij het heengaan van Anne Sermeus.....

Op tweede kerstdag is Anne van ons heengegaan. Een maand van tevoren was ze 60 jaar geworden. Anne was 30 jaar lid van onze vereniging, de helft van haar leven.

We zagen haar niet zoveel op uitstappen, maar ze maakte vele en grote reizen met Wielewaal nationaal.

Wie haar heeft gekend, zal zich haar blijven herinneren als een trouwe vriendin en als iemand waarbij de natuur nauw aan het hart lag. Vooral bloemen en planten brachten haar vreugde, ook op het einde van haar leven.

De laatste twee jaren van haar leven waren moeilijk. Ze kon niet meer zelfstandig ademen, zodat de zuurstoffles

haar vaste metgezel werd. Ze heeft daar erg onder geleden. Maar ze bleef vechten, gesteund door enkele trouwe vriendinnen van de Wielewaal (zo is ze de vereniging blijven noemen). Ze was hen dankbaar voor die trouw en die vriendschap en wist dat ook uit te drukken.

Enkele dagen voor haar overlijden ben ik haar, samen met Maria Van de Velde, nog gaan bezoeken. Ze zei ons toen letterlijk: "De Wielewaal heeft ons samengebracht en dit heeft zoveel voor mij betekend."

Adieu lieve Anne, wij danken eveneens de Wielewaal die ons jou liet ontmoeten.

Lucia Pelckmans

Magie en natuurbeleving in de Hobokense Polder

Natuurpunt houdt op zondag 18 mei 2003 haar Open Natuur.dag onder het motto "Volg de gids!" Natuurpunt wil de mensen laten kennis maken met haar werking en haar doelstellingen.

In onze afdeling kan je deelnemen aan een brede waaier van activiteiten in ons prachtige natuurgebied de Hobokense Polder. Een enthousiaste ploeg medewerkers van de Educatieve werkgroep, de Communicatiewerkgroep en de Hobokense Poldergidsen hebben zich ingespannen om je een fantastische dag te bezorgen.

Wat kan je verwachten?

* **Geleide natuurwandelingen:** Thema:

Meimaand, bloeimaand ! Wie nu zijn gemoed niet openstelt voor de wonderen en schoonheid van de natuur, zal dat wel nooit doen. De in soort en aantal snel groeiende insectenwereld lokt ook de vogels die ver weg trokken, weer terug. En welke rijkdom aan planten op de verschillende soorten ondergrond, ontstaan door grondstortingen ! Zeker ook orchideeën, dus weer de moeite waard.

Wanneer? - om 9.30 u : Michel Van Megroot en Staf Van den Broeck
 - om 14.00 u : Danny Jonckheere en Wim Mertens
 - om 14.30 u : Michel Van Megroot
 Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en of plantengids.

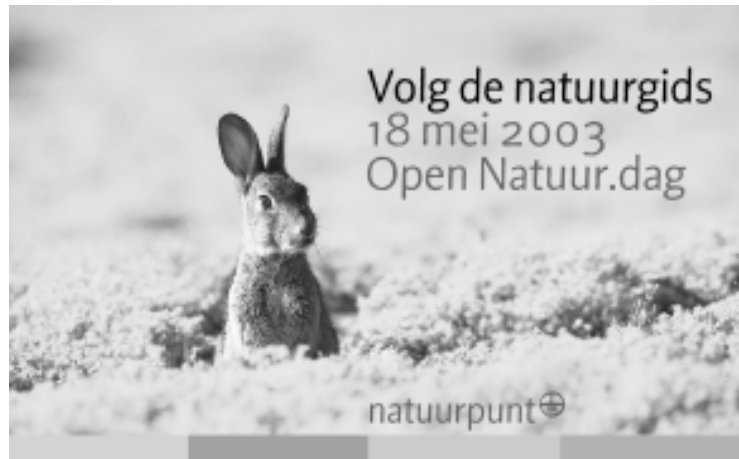
* **Wandelzoektocht:** Een ontspannende zoektocht - met ondersteuning van de Gezinsbond-Hoboken - waarbij magie en volksgeloof centraal staan. Een aanrader voor gezinnen met kinderen ! Jeannine en Terry en hun team zijn onze meestermagiërs ! In aangepaste klederdracht zijn zij aanwezig in het gebied om je meer te laten vernemen over heksen, kruiden, creatief bezig zijn met natuurlijke producten, ... en wie weet kom je de duivel himself wel tegen. Intussen dien je wel de nodige vragen te beantwoorden. En je maakt kans op een leuke prijs !

Wanneer? **Vrij vertrek tussen 12 u en 14.30 u**

Meebrengen: laarzen, schrijfgerief

* **Tussen 11.30 u en 17.00 u:**

- Vrij bezoek aan de schitterende **Diersporententoonstelling** van Fons en Yvonne Waeterschoot.
- De wonderlijke natuur, bekeken onder de **binoculaire**: Carl, Tuur en Eric weten er het fijne van !
- **Demo Houthakbeheer**, vroeger en nu, door Tim en zijn vrienden.
- **Afdelingsinfostand** met onze primeur: een luchtfoto van onze afdeling !
- Ludieke **dranken- en hapjesstand** op de wandeldijk.

De Hobokense Rietduivel

Afspraakplaats voor alle activiteiten: tent op het einde van de Scheldelei te Hoboken. Aan Hoboken-station steek je de spoorweg over en ga je rechtdoor de Scheldelei in (links heb je de woonwijk Polderstad, rechts het natuurgebied). Aan het einde van deze laan wappert de Natuurpuntvlag !

Oproep !

We zoeken nog mensen om hulp te bieden om deze grotere afdelingsactiviteit te doen slagen. Kan je mee folders bussen in de wijk Polderstad? Kan je op de dag zelf 's morgens mee tenten opstellen of 's avonds weer afbreken, wil je enkele uurtjes de drankenstand verzorgen, de afdelingsinfostand bemannen/bevrouwen, ... ?

We zijn ook op zoek naar iemand die een kleine vrachtwagen of een grote camionette heeft (of iemand kent) om bij de stadsdiensten in Antwerpen materiaal op te halen en weer weg te brengen. Laat het ons weten ! Of kom naar de **medewerkersvergadering op donderdag 3 april om 19.30 u** in ons afdelingslokaal **De IJsvogel**, Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk.

Wens je mee te werken? Wil je meer info bekomen?

Wend je tot Ria Thys, Tel. 03/289 73 66 - ria.thys@pi.be

Daniella Van Peel, Tel. 03/827 85 16 - daniella.van.peel@skynet.be

Experimenteel onderzoek naar de successie van paddestoelen op dood hout

Elfde vervolg
H. De Meulder

SAMENVATTING

Sinds een periode van dertien jaar wordt in het natuurreservaat van FORT 7 te Wilrijk de successie van paddestoelen gevolgd op acht verschillende loofhoutsoorten die, in korte stammetjes en verschillend in aantal, op de grond liggen verspreid.

RESULTATEN

In 2002 werden de boomstammetjes 10 maal op verschillende tijdstippen volledig geïnventariseerd. Oppervlakkige, tussentijdse controles werden regelmatig uitgevoerd zodat het onderzoek op een degelijke wijze kon worden opgevolgd.

In het voorbije jaar konden er 44 paddestoelsoorten genoteerd worden waarvan 3 nieuwe (zie tabel 1); dit was eveneens het geval in 2001 waarin het aantal 41 bedroeg. Het algemeen totaal dat tijdens het verloop van het ontbindingsproces van het dode hout kon worden opgetekend bedraagt thans 200; per klasse zijn dat: 52 Zakjeszwammen, 108 Steeltjeszwammen, 1 Jukzwam, 11 Onvolmaakte zwammen en 28 Slijmzwammen (tabel 1).

BESPREKING

In de omzetting van het organisch materiaal spelen de paddestoelen een belangrijke rol; ze veranderen de chemische en fysische samenstelling van het hout in belangrijke mate. Bij het verloop van de successie dat door de paddestoelen in verschillende afbraakstadia wordt uitgevoerd, wijzigt zich tevens het soortenspectrum van de zwammen om uiteindelijk te eindigen in de humificatie van het dode hout. De voedselkring wordt hiermee gesloten. Bij ons onderzoek is het nog niet zover.

Wat overblijft na een decompostering van 13 jaar is in de eerste plaats een sterk gereduceerde biomassa die bestaat uit verrotte, vermolmde of levensloze houtresten, bedekt met een dikke epifytische moslaag die vaak het uiteenvallen van het hout verhindert en waarvan de levensduur afhangt van de waardplant. Aan de onderkant van het hout krijgen enkele vliesachtige korstzwammen een laatste kans. Tussen en op de uiteenvallende boomstammetjes groeien kruiden, boomzaailingen en varens. Slakken en pissebedden zoeken beschutting, vocht en voedsel om te overleven en zich voort te planten. Enkele houtsoorten vertonen nog slechts een fractie van wat het ooit geweest is.

Het voorkomen van paddestoelen in de terminale fase van de successie is dermate verminderd dat kan verwacht worden dat uiteindelijk nog slechts enkele soorten zich tijdens het verteringsproces zullen kunnen handhaven (tabel 3).

De vermindering van het aantal soorten sluit uiteraard aan bij de natuurlijke evolutie van de successie waarbij tevens het voedselaanbod afneemt.

De finaal fase wordt vooral gekenmerkt door het voorkomen van leden van de Plaatjeszwammen; de aanwezigheid van de verschillende mycena in dit ver gevorderde stadium is

typisch voor de eindfase van de successie. Op te merken valt dat van dit geslacht er in totaal, tot hiertoe, 15 soorten konden opgetekend worden. Van de zeven soorten zwammen uit deze orde die werden aangetroffen in 2002 was het vochtige en zachte herfstweeer voor vijf mycenasoorten een stimulans om verschillende boomstammetjes te sieren. Vooral Draadmycena (*Mycena filopes*) en in mindere mate Helmmycena (*M. galericulata*) fructifiëerden nog rijkelijk tot over de helft van de maand november.

Van de Inoperculate zakjeszwammen kon in 2002 eenzelfde aantal soorten (6), echter met minder vruchtlichamen worden waargenomen dan in 2001. Opvallend hierbij is dat Gedrongen Mollisia (*Mollisia cinerea*), die sedert 1991 ieder jaar werd aangetroffen, ook nu nog in 2002 op alle houtsoorten aanwezig was.

De auteur neemt notities Foto: Luk Smets

De Kernzwammen vertoonden in 2002 eveneens eenzelfde aantal soorten (4) als in 2001 met vooral Geweizwam (*Xylaria hypoxylon*) op nagenoeg alle houtsoorten met een optimale begroeiing op Es. Deze soort blijft nog steeds, als eerste kolonisor, samen met Gedrongen Mollisia, de meest voorkomende van de successie.

Witte Suikertrilzwam (*Heterochaetella dubia*) en Grijszwam (*Myxarium grilletii*) konden zich ook nu nog op de verschillende onderkanten van de vochtig liggende, kruimelige houtresten sedert enkele jaren vestigen. Door het uiteenvallen in een strooisellaag wordt het determineren van deze saprophyten echter vaak sterk bemoeilijkt.

Op de onderkant van een populierenstammetje werd de vliesachtige houtontbinder Berijpt Waswebje (*Ceratobasidium cornigerum*) als nieuw voor de totaallijst gevonden.

De dertien soorten uit de orde van de Plaatjesloze zwammen (Aphylliphorales) werden uitsluitend aangetroffen op de vochtige onderkant van vaak vermolmde houtresten, zij

het dan eveneens met de minder uitgebreide vruchtlichamen dan voorheen. Het omdraaien van de boomstammetjes, of wat daarvan nog overblijft, is vaak en vooral gericht op het voorkomen van resupinate vlieszwammen die hun behoefte aan energie halen uit de o.a. nog resterende cellulose en lignine.

Zo kon midden oktober, op de onderkant van een rot stuk hout van Populier, Groenige Wasporea (*Ceriporia viridans*) eveneens als nieuw worden opgetekend.

Een weinig opvallende maar opmerkelijke vondst op de vochtige vermolming van Meidoorn, was *Rectipilus fruticosus* (geen Nederlandse naam), een witte bekervormige steeltjeszwam van nauwelijks 1 mm groot; ze werd voordien nog niet gemeld voor ons land, maar kon wel

gedetermineerd worden na een vondst, half juli, van François De Cock in het 'Vrijbroekpark' te Mechelen.

BESLUIT

Als we stellen dat het voorkomen van paddestoelen tijdens de decompostering van het hout afhangt van het voedselaanbod, kunnen we van tabel 3 duidelijk aflezen dat er voor onze zwammen slechts een onaantrekkelijk substraat overblijft waarvan alvast niet veel meer te verwachten valt; het hout verdwijnt, de humificatie gaat verder. Hopelijk heeft de strooisellaag nog wat te bieden. Of wordt de successie op een ander vlak overgenomen door kiem- en andere planten? We laten het allemaal liggen en zien dan wel.

De verdere resultaten van het onderzoek zullen over enkele jaren meegedeeld worden.

Tabel 1

Aantal soorten paddestoelen per klasse en per orde

	1990/2001	2002	1990/2002
A. MYXOMYCETES(Slijmzwammen)	28	0(+0)	28
B. ASCOMYCETES(Zakjeszwammen)			
- Diaportales	4	0(+0)	4
- Diatrypales	3	0(+0)	3
- Dothideales	3	1(+0)	3
- Hypocreales	6	0(+0)	6
- Leotiales	19	6(+0)	19
- Pezizales	2	1(+0)	2
- Sordariales	5	1(+0)	5
- Sphaeriales	10	4(+0)	10
Totaal aantal Ascomycetes	52	13(+0)	52
C. BASIDIOMYCETES(Steeltjeszwammen)			
- Auriculariales	1	0(+0)	1
- Dacrymycetales	3	0(+0)	3
- Tremellales	4	2(+0)	4
- Tumasnellales	0	1(+1)	1
- Agaricales	40	7(+0)	40
- Aphylophorales	57	13(+2)	59
Totaal aantal Basidiomycetes	105	23(+3)	108
D. ZYGOMYCETES (Jukzwammen)			
- Mucorales	1	0(+0)	1
E. DEUTEROMYCETES			
- Moniliales	10	4(+0)	10
- Sphaeropsidales	1	0(+0)	1
Totaal aantal Deuteromycetes	11	4(+0)	11
ALGEMEEN TOTAAL	197	42(+3)	200

Tabel 2

Aantal soorten zwammen per houtsoort

	1990/2001	2002	1990/2002
Eik (<i>Quercus</i>)	65	9 (+0)	65
Es (<i>Fraxinus</i>)	62	17 (+0)	62
Berk (<i>Betula</i>)	93	10 (+1)	94
Populier (<i>Populus</i>)	82	16 (+1)	83
Meidoorn (<i>Crataegus</i>)	76	17 (+1)	77
Vlier (<i>Sambucus</i>)	48	18 (+0)	48
Esdoorn (<i>Acer</i>)	70	13 (+0)	70
Wilg (<i>Salix</i>)	60	11 (+0)	60

Tabel 3

Overzicht van het aantal soorten zwammen dat genoteerd werd op de verschillende houtsoorten in het verloop van 1990/2002, inclusief Myxomycetes en Deuteromycetes.

	Aantal soorten	Aantal nieuwe soorten	Totaal aantal soorten tijdens het onderzoek
1990	27	-	27
1991	40	23	50
1992	59	35	85
1993	78	22	107
1994	73	21	128
1995	82	20	148
1996	82	19	167
1997	78	9	176
1998	64	7	183
1999	49	5	188
2000	54	6	194
2001	41	3	197
2002	42	3	200

Een dagje natuurbeheer in de Hobokense Polder!

Het natuurbeheer in de Hobokense Polder, uitgevoerd volgens het beheersplan en de beheersovereenkomst met de stad Antwerpen, neemt vandaag vele vormen aan.

Er zijn de professionals die we aan het werk kunnen zetten dankzij de subsidies die we ontvangen van de Vlaamse Gemeenschap voor het erkend natuurreservaat en de tussenkomsten van de stad. Op dit moment doen we voornamelijk beroep op de sociale werkplaats 'Natuur-en landschapszorg' van Natuurpunt, op een zelfstandig aanwerker en op de sociale werkplaats van de Buurtontwikkelingsmaatschappij (BOM). Zij nemen meestal de grotere werken, die machinaal worden aangepakt, voor hun rekening.

Sporen van het graasbeheer Foto: Luk Smets

Sinds 2002 kennen we ook een natuurlijkere vorm van natuurbeheer: de Gallowayrunderen en Konikpaarden! Na een wat moeizame start bij het plaats en in stand houden van de omheining kunnen we, voorzichtig, van een geslaagd project beginnen spreken. De dieren lopen vrij rond op een gebied van 20 ha. in de Graspolder en bepalen door hun graasgedrag waar welke planten kunnen groeien. Na een jaar zijn hier reeds duidelijke resultaten van waar te nemen. Ook stellen we vast dat hun aanwezigheid een groeiend aantal bezoekers aan de Hobokense Polder met zich meebrengt!

Even belangrijk zijn de vele vrijwilligers die al jaar en dag, in weer en wind hun steentje bijdragen aan het natuurbeheer. Het zijn de scholen, jeugdverenigingen, sportclubs, buurtcomités, collega's,...uit binnen-en buitenland die de vertrouwde activiteiten even achterwege laten om zich belangeloos in te zetten voor het beheer en behoud van dit natuurgebied. Getuige hiervan een recente publicatie op de website van een Amerikaans bedrijf dat we jullie niet willen onthouden!

GE Elfun Cleans Up Belgium Nature Reserve
Hoboken Polder is a nature reserve in Berkenrodelei, just outside Antwerp, Belgium. As part of the current Natuurpunt environmental projects at the reserve, members of the GE Elfun chapter in Belgium offered to help clear some of the land in the reserve. By cleaning up the area, it will be easier for the large assortment of animals in the reserve to roam free in the beautiful wilderness.

Led by an Elfun member who regularly volunteers at the reserve, the brave volunteers marched out one cold December afternoon for the Hobokense Polder Nature reserve to prune trees and clear brush from other areas.

They braved the December chill to clear bushes, branches and trees for four hours, before packing up to recharge their batteries at the local pub. Well deserved!

Give them a pat on the back!

(<http://www.elfun.org/news.asp>)

Tenslotte is er nog de vaste kern vrijwilligers die trouw elke maand de kar richting Hobokense Polder trekken of duwen. Vaak bieden zij ook op andere tijdstippen de nodige ondersteuning aan het natuurbeheer. Omdat ze tijdens de beheersdagen altijd een helpende hand kunnen gebruiken wordt deze maandelijkse activiteit steeds aangekondigd in rAntGroen. Iedereen is dan ook welkom om, in een ontspannen sfeer, de handen uit de mouwen te steken.

Een greep uit de recent uitgevoerde werken:

- Het verder afsluiten van de kijkwand aan het Rallegat en de kijkhut aan het Broekskot. We trachten hierdoor de verstoring van de watervogels op deze plassen tot het minimum te beperken.
- Aan het Barberven, de Ruitersplas en de Reigershoek werden delen van de rietlanden gemaaid en de wilgenopslag gekapt. Dergelijke moerasbiotopen houden we in stand door ze één keer om de 4 à 5 jaar te maaien.
- Kappen van wilgen aan de rand van het 'Orchideeënveldje' zodat de openheid van dit grasveld bewaard blijft en een geleidelijke overgang van grasland over ruigte naar bos gecreëerd wordt.
- Versteviggen en ophogen van het rode wandelpad. We zijn ons bewust dat het op sommige plaatsen niet zo aangenaam wandelen is na wat regenachtige dagen. Door afgezaagde boomstammen te bedekken met een laagje zand trachten we het wandelcomfort te verbeteren

Ophogen van het wandelpad Foto: Wim Mertens

en de wandelaars op het pad te houden..

- Ringen van Amerikaanse Vogelkers. We proberen deze agressieve boomsoort op deze wijze in toom te houden. Al dit noeste werk heeft ook zo zijn aangename kanten:
- Er wordt pas om 10.00 uur gestart, zodat wie het vrijdag-of zaterdagavond te bont maakte niet al te vroeg

uit de veren moet. Ook als je slechts enkele uren de tijd hebt, ben je van harte welkom! We trachten steeds tegen 16.30 uur de terugweg aan te vatten.

- Meestal houden we voor en na de werkzaamheden nog even halt aan de kijkhut en observeren we de aanwezige watervogels. Ook als we aan het werk zijn, wordt er aandacht gegeven aan wat in de omgeving vliegt, kruipt of groeit.
- Wie de hele dag blijft voorziet best een picknick. Voor een tussendoortje in de vorm van gratis koffiekoeken wordt steeds gezorgd. En met wat geluk worden we op een ijskoude winterdag getrakteerd op warme chocolademelk of jenever!!
- Op 11 januari had het hard genoeg gevoren om de werkdag op het ijs te laten doorgaan. Maaien van riet, kappen van wilgen en het afvoeren ervan gebeurde net iets gracieuzer dan anders. Een vervaarlijk gekraak dat af en toe te horen was, kon de ijspret toch niet bederven!
- Uit respect voor onze broedende gasten wordt er niet gewerkt tussen 15 maart en 1 juli.

Tenslotte nog dit. Heb je vragen, bedenkingen of opmerkingen over het beheersplan, de besteding van de subsidies of het uitgevoerde werk van professionals of vrijwilligers in de Hobokense Polder neem gerust contact op met onze verantwoordelijken: Danny of Wim. Zij informeren je graag over het reilen en zeilen in het natuurgebied. Nog liever verwachten we je natuurlijk op één van onze volgende beheersdagen!

Contactpersonen:

Danny Jonckheere
Cdt. Van Laethemstraat 45
2660 Hoboken
03/828.64.03
0478/33.24.27
jonckheeredanny@vt4.net

Wim Mertens
Vinkenstraat 15/2
2018 Antwerpen
03/216.93.62
wim.a.mertens@skynet.be

We zoeken vrijwilligers voor het milieuteam op Mano Mundo

Zondag 11 mei 2003

Net als vorig jaar deden de organisatoren van Mano Mundo beroep op onze natuurvereniging, wetende dat er hier gemotiveerde mensen kunnen aangesproken worden die het milieu en de natuur een warm hart toedragen.

Zoals je waarschijnlijk wel weet staat Mano Mundo voor het **wereldmuziekfestival** dat jaarlijks georganiseerd wordt in het Provinciaal Recreatiecentrum De Schorre in Boom. Meer info op www.manomundo.be.

Een festival van die grootte organiseren brengt heel wat milieuoverlast met zich mee.

Daarom wordt aan milieuzorg op het festival veel aandacht besteed. Onze afdeling zoekt op zondag 11 mei vrijwilligers (onze leden, maar ook je familie, vrienden, burens, oudere kinderen, ...) om de milieuoverlast van een groot festival tot een minimum te herleiden. In ruil voor enkele uurtjes milieuzorg, krijg je een resem van **leuke geschenken** aangeboden.

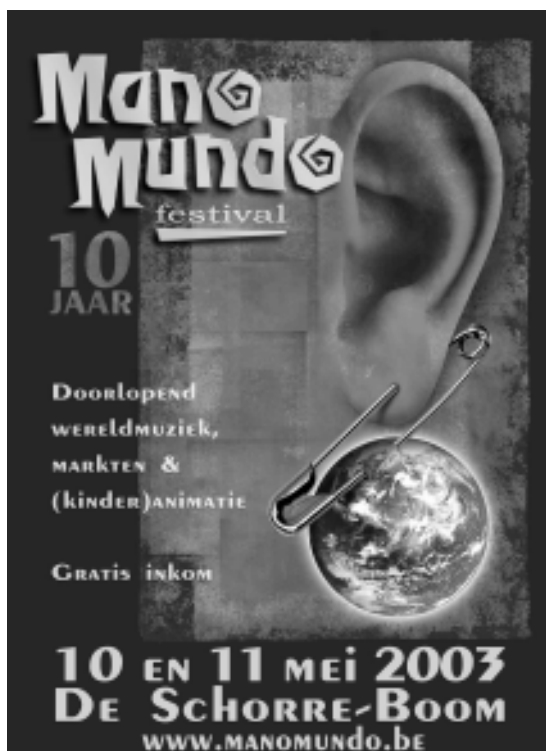
Interesse? Of vragen over het takenpakket?

Mail naar ria.thys@pi.be of telefoneer me even:

03/289 73 66

Alvast hartelijk bedankt mocht je willen meewerken.

Het multicultureel festival vindt ook op zaterdag plaats. Die dag zal het milieugebeuren vooral verzorgd worden door onze buurafdeling Natuurpunt Rupelstreek. Deze mensen zullen ook het hele weekend een infostand van Natuurpunt opstellen.

Wat is er mis met de Witte Paardekastanje?

Johan De Ridder

Sommige van jullie zullen dit het afgelopen jaar al waargenomen hebben, anders zal je het naar alle waarschijnlijkheid dit jaar merken. De bladeren van de Witte Paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*) vertonen vanaf mei grote bruine vlekken. De boom verliest uiteindelijk vroegtijdig zijn bladeren en kan eind augustus of begin september al volledig bladloos zijn. Tijd om eens dieper in te gaan op de aantasting van deze boomsoort die deel uit maakt van ons straat- en parkbeeld.

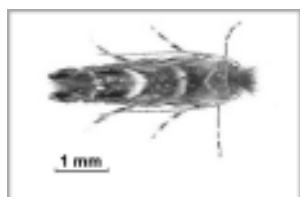
De aantasting wordt veroorzaakt door de Paardekastanjemineermot. De Paardekastanjemineermot (*Cameraria ohridella*) behoort tot de Lepidoptera, familie Gracillariidae. Ze werd pas in 1986 beschreven door Deschka en Dimic (1986). De laatste jaren werden op grote schaal aantastingen van de witte paardekastanje door deze soort waargenomen. Opmerkelijk is dat deze soort voordien bekend stond als een zeer (insecten)plaagresistente boomsoort.

Verspreiding

De Paardekastanjemineermot werd voor het eerst waargenomen in 1984 nabij het meer van Ohrid in Macedonië. De eigenlijke oorsprong is tot op heden onbekend. Vanuit Macedonië heeft de mineermot zich verspreid over gans Europa. Heel wat meldingen zijn gemaakt van de verspreiding, in 1989 uit Kroatië en Oostenrijk, in 1993 uit het zuiden van Tsjechië. Duitsland volgde in 1997. In België werd de aantasting voor het eerst in 1999 in de randzone van Brussel waargenomen (De Prins en Puplesiene, 2001). In 2000 werd de aandacht van de bevolking getrokken door de massale bladval van paardekastanje in het Brusselse. Toen waren enkele duizenden paardekastanjes in het Brusselse aangetast.

Beschrijving en levenscyclus

De Paardekastanjemineermot is een zeer kleine mot. De voorvleugels zijn ongeveer 3,5 mm lang. In zittende houding meet een adulte mot ongeveer 5 mm. De vleugels hebben een roodbruine tot oker grondkleur met een metallische glans en een zwart-wit strepenpatroon. De poten zijn wit met donker vlekken. Ondubbelzinnige determinatie kan alleen maar aan de hand van het genitale apparaat gebeuren.

adulte paardekastanjemineermot

Hoofdwaaardplant van de mineermot is de Witte Paardekastanje, maar andere soorten van het genus *Aesculus* en de Gewone Esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) worden eveneens aangetast. Opvallend is de goede resistentie van de Rode Paardekastanje (*Aesculus x carnea*). De Tamme Kastanje (*Castanea sativa*) wordt niet aangetast (Schütz, 2001). De levenscyclus is sterk afhankelijk van klimatologische

omstandigheden maar vertoont over het algemeen 3 duidelijke vliegperiodes. De motjes van de eerste generatie verschijnen begin mei (in een warm voorjaar zelfs eind april). Deze uitvliegperiode valt samen met de hoofdbloei-periode van de paardekastanje. De vrouwelijk motjes zijn dan waarneembaar op de stam van aangetaste bomen en scheiden feromonen af om de mannetjes te lokken. Deze kunnen bij zonlicht als zwermen rond de bomen waargenomen worden. De vluchtperiode duurt 3 tot 4 weken. De paring is dan de belangrijkste bezigheid van de motjes. Na de paring zetten de vrouwtjes de eitjes af op de bovenzijde van het blad van de paardekastanje. Elk vrouwtje legt 20 tot 30 eitjes, die ongeveer na 10 dagen uitkomen. De jonge larven boren zich een weg in het bladweefsel en voeden zich met het parenchym. In het blad ontwikkelen zich blaasvormige mijnen. De verpopping van de larve vindt plaats in de bladmijn in een door de rups vervaardigde cirkelvormige cocon van spinseldraden.

Na deze eerste voorjaarsgeneratie, volgt de zomergeneratie die uitvliegt begin juli tot augustus. Deze doorloopt dezelfde cyclus. De najaarsgeneratie vormt zich in augustus tot september (soms oktober). Deze generatie overwintert in een cocon in gevallen bladeren.

Schadebeeld

De eerste fase in het schadebeeld zijn kleine, komvormige bladmijnen (gangetjes). Deze zijn na enkele weken zichtbaar. Deze ontwikkelt verder tot een cirkelvormige mijn, die nadien overgaat tot een blaasvormige, doorzichtige mijn. Deze mijn is lichtbruin gekleurd. Bij een massale aantasting overlappen de bladmijnen elkaar waardoor grote oppervlakten van het blad verbruinen. Bij

schadebeeld mineermot

een zware aantasting kunnen meer dan 200 mijnen per kastanjeblad aanwezig zijn. De aangetaste bladeren drogen uit en vallen uiteindelijk van de boom.

De eerste generatie tast voornamelijk de onderste kroonbladeren aan. De volgende generatie tast voornamelijk de top van de kroon aan. De aantasting heeft in Midden-Europa tot gevolg dat de bomen vroegtijdig kaal komen te staan. Het schadebeeld verspreidt zich dus geleidelijk van onderaan de kroon naar de top. De meeste aantastingen zijn opgetreden in straat- en parkbeplantingen.

De bladmijnen kunnen mogelijk worden verward met de bladvlekkenziekte veroorzaakt door een schimmel (*Guignardia aesculi*). Deze aantasting treedt voornamelijk in de herfst op. Het schadebeeld zijn roestbruine bladvlekken

omgeven door een gele necrotische ring. Deze ring ontbreekt bij bladmineers van de mineermot.

Gevolgen voor de paardekastanje

Over de gevolgen voor de paardekastanje zijn de meningen verdeeld. Belangrijk feit is dat hoge aantallen paardekastanjes aangetast worden en dat deze vroegtijdig bladloos worden. Dit heeft een belangrijke invloed op de beeldvorming in straten of parken.

Na meer dan 10 jaar aanwezigheid van de plaag in Oostenrijk, zijn nog geen directe sterftegevallen van bomen waargenomen. De bomen lijken zich voldoende te herstellen van hun aantasting (Schütz, 2001).

Over het algemeen wordt aangenomen dat individuele bomen na aantasting zwakker zijn en veel gevoeliger voor andere ziekten en plagen. Zo werd sterfte van paardekastanjes waargenomen tengevolge van een secundaire infectie met *Phytophthora*. Dit is een pseudofungus die wortelrot veroorzaakt voornamelijk bij bomen en houtachtige gewassen. De aantasting met *Phytophthora* treedt voornamelijk op als de bodem te nat en de temperatuur relatief laag (tussen 15 en 23°C) is.

Tengevolge van de aantasting door de mineermot treden wijzigingen op in de levenscyclus van de bomen. Zo werd een tweede bloeiperiode (pers. waarneming) of een tweede bladperiode (Mraz, 2001) waargenomen in de vroege herfst. Dit put de bomen sterk uit. Het is dan ook aan te raden om met deze verzwakking rekening te houden bij de verzorging en vormsnoei van paardekastanje in laanverband. Ook zijn er indicaties dat vruchtproductie en de grootte van de vruchten afneemt ten gevolge van de aantasting.

Bestrijding

De aantasting heeft in België en in andere landen in sommige gevallen geleid tot een ware paniecreactie. Verwijderen van de gehele strooisellaag, chemische bestrijding tot kappen van bomen toe. Wat zijn nu de beste bestrijdingsmethoden en zijn deze zinvol?

De meest praktische oplossing is het harken van het bladstrooisel. Dit kan gebeuren in de herfst, maar onderzoek wijst uit dat harken in de vroege lente (voor april) meer resultaten oplevert. De natuurlijk sterfte van de overwinterende larve stijgt naarmate de winter verloopt en is het hoogst in maart. De hoeveelheid natuurlijk afgestorven larven bedraagt dan ongeveer 50%. Door het harken van het bladstrooisel, worden de bladeren en de larven beschadigd. Dit verhoogt de afsterfing tot ongeveer 90%. De verzamelde bladeren kunnen nadien gecomposteerd worden (verbranden in tuinen is verboden!). Compostering levert geen gevaar op voor verspreiding op voorwaarde dat de compostering goed en snel uitgevoerd wordt (raadpleeg hiervoor de compostmeester van je gemeente).

Is deze vorm van bestrijding nu effectief?

Eigenlijk niet, de motjes kunnen zich ook via de boomkruin verspreiden. Over het algemeen wordt aangenomen dat de motjes zich tot op 50 meter van een geïnfecteerde boom kunnen verspreiden. Dit maakt dat harken voornamelijk effectief wordt bij alleenstaande bomen in tuinen of parken of bij kleine boomgroepjes. In bossen en lanen is deze bestrijdingsvorm minder efficiënt.

Meestal slaagt men er ook niet in om alle bladeren te verwijderen, waardoor toch nog motjes ontwikkelen. Door

de korte levenscyclus kan de populatie zich snel herstellen. Wat je wel doet is de beginpopulatie verkleinen zodat in een bepaald jaar de schade aan de bomen beperkt kan worden. Een onderzoek in Tsjechië toonde aan dat bij bomen, waaronder niet geharkt werd, op het einde van het groeiseizoen tot 100% van de bladeren aangetast waren. Indien 90 tot 95% van de bladeren verwijderd werden, was "slechts" 60% van de bladeren aangetast. De onderzoekers raadden aan om de uitvliegende 1e generatie, als ze verzamelt op de boomstammen, te behandelen met een contact insecticide (Parathyroïde). Dit had het effect dat uiteindelijk "slechts" 30% van de bladeren aangetast waren.

Bomen die tijdens de bloeiperiode ingespoten worden met het insecticide Confidor, vertonen minder bladschade. Maar deze behandeling moet jaarlijks tot tweemaal herhaald worden. Chemische methodes blijken over het algemeen te duur uit te vallen (behandeling van individuele bomen), moeten jaarlijks of tweemaal herhaald worden of brengen schade toe aan de boom zelf.

Momenteel wordt onderzoek gevoerd naar alternatieve bestrijdingsvormen. Eén methode is het gebruik van feromonenvallen. De feromonen zijn de stoffen die de vrouwtjes uitscheiden om mannetjes te lokken. De vallen zijn behandeld met eenzelfde stof, maar als de mannetjes er op landen, blijven ze kleven. Zo wordt paring voorkomen. Bij experimenten in Duitsland op openbaar domein kwam een belangrijk probleem met deze methode naar voren. De feromonenvallen werden door bezoekers vernietigd of gestolen.

Ook wordt onderzoek gevoerd naar natuurlijke vijanden. Probleem hierbij is dat het oorspronkelijk verspreidingsgebied niet bekend is. Bij onderzoek in Oostenrijk en Tsjechië naar de activiteit van sluipwespen, bleek dat slechts een gering aandeel van de poppen en larven aangetast werden. De lage parasiteringsgraad is vermoedelijk medeoorzaak voor de explosieve verspreiding van de mineermot in Europa.

Besluit

Momenteel wordt de Witte Paardekastanje sterk aangetast door de larven van de Paardekastanjemineermot. Dit uit zich voornamelijk in het verbruinen van bladeren en massale blafval. Waarnemingen in het buitenland geven aanwijzingen dat, alhoewel het schadebeeld indrukwekkend lijkt, de aantasting op zich niet dodelijk is voor de bomen. Wel bestaat er kans op afsterven door een secundaire infectie.

Het bij elkaar harken en composteren van afgevallen bladeren is momenteel nog de eenvoudigste manier om de aantasting in te tomen, maar blijkt weinig effectief, zeker in parken en laanbeplantingen. Voor een alleenstaande kastanje in een tuin daarentegen kan het wel de oplossing zijn. Onderzoekers over heel Europa zijn nog bezig met het bestuderen van de mineermot en methode om de aantasting in te dijken. Wordt naar alle waarschijnlijkheid nog vervolgd.

Literatuur

Bovenstaand artikel is een samenvatting van besprekingen en wetenschappelijke rapporten in het Duits, Frans, Engels en Nederlands. Onderaan wordt een beknopte literatuurlijst weergegeven van interessante publicaties.

Burges, G. (1997): New pests of ornamental trees of streets squares, parks

in Hungary. Mededelingen Faculteit Landbouwkundige en Toegepaste Biologische Wetenschappen Universiteit Gent. 62 (2A): 321-329

De Prins, W. & Puplesiene, J. (2000) : *Cameraria ohridella*, een nieuw soort voor de Belgische fauna (Lepidoptera: Gracillariidae). Phegea 28 (1): 1-6.

Stigter, H., Van Frankenhuyzen, A. & Moraal, L.G. (2000): De Paardenkastanjemineermot, *Cameraria ohridella*, een nieuwe bladmineerder voor Nederland (Lepidoptera: Gracillariidae). Ent. Ber., Amst. 60 (8): 159-163

Moraal, L.G. (2000): De Paardekastanjemineermot nieuw voor Neder-

land. Vakblad natuurbeheer (7): 111-113

Moraal, L.G. (2002): Insectenplagen op bomen en struiken in 2001. Vakblad natuurbeheer (6): 95-99

Mraz, M. (2001): The protection of the horse chestnut trees and other wood species against *Cameraria ohridella*. <http://www.quido.cz/83/jirovec.a.htm>

Pflanzenschutzamt Berlin (2002): Informationen über die Kastanienminiermotte. http://www.stadtentwicklung.berlin.de/pflanzenschutz/kastanienminiermotte_20021023.pdf

Grassenfamilie (Gramineae)

A. Deceuninck

Deze plantenfamilie heeft haar naam te danken aan het Griekse stamwoord '**gran**', dat we, benevens in ons Nederlands woord 'gras', ook terugvinden in 'graan'. Dezelfde stam komt voor in het Gr. '**grasein**' met de betekenis van 'afknabbelen'.

Het Latijn kent het woord '**gramen**' voor 'gras' en 'weide'. Met het achtervoegsel '-eus' (= gelijk aan) krijgen we het adjectief '**gramineus**' dat we vertalen als 'van gras, grasachtig'. Het Latijnse woord blijft voortleven in het Frans '**gramen**' (= herbes de gazon) en in '**graminacées**' (= grassenfamilie).

Wetenschappelijke plantennamen zijn meestal een mengsel van Latijnse en Griekse stamwoorden.

Ook Nederlandse termen zijn vaak etymologisch verwant met Latijn of Grieks. Zo zijn de woorden '**helm**' en '**halm**' afgeleid van het L. '**cúlmus**' waarvan zowel de Latijnse als Griekse variant '**cálamus**' (= riet) bestaat. Daarin horen we onmiddellijk ons Nederlandse '**kalmoes**' (*Ácorus cálamus*), een uit het Midden-Oosten en Indië afkomstige waterplant.

Hierna behandelen we de etymologie van de namen van enkele algemeen gekende grassen.

Duinriet

Hetgeen wij '**Duinriet**' noemen draagt de wetenschappelijke naam '**Calamagróstis epigeos**' waarin we weer de stam '**cálamus**' (= riet) terugvinden. Het Gr. achtervoegsel '**agróstis**' kunnen we vertalen als '**voedergewas**', alhoewel duinriet daartoe niet geschikt is. (Zie Hubbard, ed. 1992, p. 283). Het epitheton '**epigéos**' betekent '**epi**' (= op) + '**geos**' (= grond, aarde) omdat dit riet meestal voorkomt op droge terreinen (duin, heide), in tegenstelling tot het gewone riet dat doorgaans vochtige plaatsen inneemt.

Riet

Het gewone **Riet** luidt, in botanische taal '**Phragmítes commúnis**' of ook '**Phragmítes austrális**'. Het Griekse '**phragma**' (= omheining, hek, afrastering, haag) vinden we terug in '**diaphragma**' (= afsluiting van een fotolens en ook het middenrif dat de buikholte afsluit van onze longen). Het is duidelijk dat Riet in de Oudheid reeds werd gebruikt voor het maken van omheiningen en dakbedekkingen. De adjectieven '**commúnis**' en '**austrális**' betekenen respec-

tievelijk 'gewoon, gemeen' en 'van het zuiden'. Ons Riet heeft niets te maken met het werelddeel Australië. Op de wereldkaart van Ortelius (1571) was het toen onbekende zuiden van de aardbol aangeduid als '**Térra austrális nóndum cógnita**' (= zuidelijk land, nog niet gekend). In de 17e eeuw hadden de Nederlanders Australië reeds bereikt, maar de Engelse ontdekkingsreiziger James Cook verkende rond 1770 de zuidelijke kust. Het eiland werd vanaf 1788 door de Engelsen gekoloniseerd. Het nieuw ontdekte werelddeel kreeg dan definitief de naam '**Térra austrális**' (Zuidelijk land). Het heeft verder niets te maken met de herkomst van het Riet.

Kruipertje

Het **Kruipertje** draagt de wetenschappelijke naam '**Hórdeum murínum**'. Het epitheton '**murínum**' (= van de muis) komt van het Latijnse naamwoord '**mus**' (= muis). In het Nederlands noemen we het Kruipertje ten andere ook '**Muizegerst**'. Het Franse en het Engelse woord '**muscle**' (= spier) heeft dezelfde stam 'mus' maar is gevormd naar het Latijnse verkleinwoord '**musculus**'. In het oude Rome fantaseerde men dat bij sommige spiersamentrekkingen het leek alsof onder de huid muizen over en weer bewogen.

De geslachtsnaam '**hórdeum**' staat voor het Nederlandse '**Gerst**'. Het is afkomstig van het Latijnse werkwoord '**horrére**' met de betekenis van overeind staan, te berge rijzen, ruig zijn. Het is ook verwant met het L. woord '**horror**' (= huivering, vrees, schrik). De oorsprong van de

geslachtsnaam heeft te maken met de vele rechtopstaande kafnaalden (en er zijn er vele) die dit gras een egelachtig uitzicht geven.

Gewone Glanshaver - (Ex Frans Raaigras). '**Glanshaver**' kreeg de lange naam '**Arrhenátherum elátius**'. De geslachtsnaam is Grieks en we kunnen hem splitsen in '**arrhen**' (= mannelijk) + '**ather**' (= kafnaald). Bij dit gras hebben alleen de mannelijke bloemen een kafnaald

Het epitheton '**elátius**' (= hoger) synoniem '**elátior**', zijnde de vergelijkende trap van '**élatus**' (= hoog). Hier hebben we een duidelijk geval waarin de wetenschappelijke naam het determineren van de plant (het gras) ten zeerste vergemakkelijkt.

Helm

Dit meestal in de duinen groeiend gras heeft de beminnelijke naam "**Ammophila arenária**", samengesteld uit het Gr. '**ammos**' (= zand) + Gr. '**phila**' (= vriendin). Het Latijnse epitheton '**arenária**' (= van het zand) voegt er ten overvloede aan toe dat we dit gras vooral op zandige bodem zullen aantreffen. Voor de Romeinen betekende het woord 'arena' het met zand bestrooide strijdperk in het circus of in het amfitheater, ook 'strand' en 'woestijn'.

Dolik (Soort raaigras)

Samen met Engels en Italiaans raaigras heeft **Dolik** de wetenschappelijk geslachtsnaam '**lólium**'. Dolik kreeg als adjectief '**temuléntum**'. Dit gras werd ook '**Lólium infélix**' (= ongeluksgras) genoemd omwille van vergiftigingsverschijnselen teweeggebracht door een parasiterende schimmel (*Stomatinia temulénta*) die vooral schadelijke gevolgen had voor de oogzenuw en duizeligheid veroorzaakte, te vergelijken met een toestand van dronkenschap. 'Lolium' heeft wellicht dezelfde stam zoals het Nederlands 'lol, lallen, lullen'. Zo wordt ook de Nederlandse naam '**Dolik**' etymologisch in verband gebracht met 'dol' en 'dolheid'. In het Hoogduits kent men ook de naam 'Tollhafer' (D. 'toll' = dwaas, dol, gek). Het Latijnse adjectief '**temuléntus**' (= beschonken, dronken), is dan ook een tweede verwijzing naar de vergiftigingsverschijnselen.

Wist je dat ...

- ... onze hoofdredacteur Johan Baetens dit voorjaar een gewaardeerde insectencursus gegeven heeft?
- ... hij hoopt vanuit deze cursus een studiegroep rond insecten te kunnen vormen?
- ... hij dan ook in onze afdeling de coördinator Studie geworden is?
- ... hij daarom de tijdsbenemende taak van lay-outer van onze rAntGroen heeft afgestaan?
- ... wij hem danken voor de inzet voor rAntGroen !!!
- ... er in de loop van maart weer verschillende mensen van vooral de Kern Hobokense Polder elke avond op stap geweest zijn? Waarom? Om padden veilig van hun overwinteringsgebied naar hun paaiplaatsen te begeleiden.
- ... er op 12 maart - dag waarop deze rAntGroen naar de drukker ging - al 135 padden, kikkers en salamanders waren overgezet in de Polder?
- ... er ook op de Aartselaarse Groenenhoek een spontane paddenoverzetactie gestart is?
- ... er in kranten en weekbladen verschillende artikels verschenen zijn over deze paddenoverzetacties én over het zwaluwproject? En dat we sindsdien al tientallen telefoontjes van geïnteresseerden gekregen hebben?

Dieren in onze omgeving

Stuur uw waarnemingen, gedaan tussen 16 februari en 15 mei, naar Johan Baetens (zie colofon). Minimaal dient u te melden: datum, soort, aantal, plaats en waarnemer(s). Eventueel breidt u deze info uit met sekse, adult of juveniel of andere bijzonderheden zoals zitplaats of vluchtrichting.

Kleistraat Aartselaar

03/01/03: Bosuil (U.C.)

Hoevelei, Aartselaar

01/03/03: 1 Zwartkop (U.C.)

Fort 6, Wilrijk

27/11/02: 9 Mandarijneend (P.H.)

06/12/02: 1 Tafeleend (P.H.)

17/12/02: 7 Krakeend (P.H.)

16/01/03: 13 Krakeend (P.H.)

29/01/03: 15 Krakeend, 2 Tafeleend, 3

Aalscholver (P.H.)

Klaverbladdreef, Aartselaar

17/12/02: 1 Bosuil, roepend (P.H.)

21/01/03: 3 Boomkruiper (P.H.)

Cleydaallaan, Aartselaar

10/01/03: 2 Rietgors (P.H.)

UIA, Wilrijk

29/11/02: 1 Gele Kwikstaart (P.H.)

17/12/02: 16 Wintertaling (P.H.)

10/01/03: 1 Watersnip (P.H.)

Groenenhoek Aartselaar

04/11/02: 1 Bosuil, roepend (P.H.)

16/11/02: 1 Bosuil (P.H.)

28/11/02: 2 Nijlgans (P.H.)

05/12/02: 1 Zwarte Specht, overvlie-

gend (P.H.)

09/12/02: 4 Nijlgans (P.H.)

13/12/02: 1 Tjiftjaf (P.H.)

23/01/03: 4 Nijlgans (P.H.)

Kontichsesteenweg, Aartselaar

11/12/02: 2 Watersnip, overvliegend

(P.H.)

Maisveld op grens Aartselaar-Kontich

18/01/03: >150 Canadese gans (U.C.)

Fort 7, Wilrijk

16/01/03: 1 Aalscholver (P.H.)

01/02/03: Goudvink, Zwarte Specht

(P.A., L.D.N.)

04/02/03: Grote Bonte Specht: roffe-

lend, 1 Buizerd, 1 Sperwer (F.A.)

08/02/03: Vleermuistelling door

vleermuiswerkgroep: 5 Gewone

Dwergvleermuis, 1 Ruige

Dwergvleermuis, 8 Watervleermuis, 11

Snorvleermuis, 2 Grootoorvleermuis en

3 Myotis sp.

Waarnemers: Urbain Cautereels (U.C.), Peter Hofman (P.H.), Peter Annemans (P.A.), Lucy De Nave (L.D.N.) en Femke Annemans (F.A.)

Glyfosaat

een gif in een groen reclamejasje!

Tim Vermeiren

VOORAF

Het gebruik van het plantendodende middel glyfosaat, meer bekend onder de merknaam "Roundup" neemt de laatste jaren sterk toe. Nadat de schadelijke effecten van vele klassieke herbiciden bekend werden, kozen veel gemeenten, landbouwers en particulieren voor het algemeen als "natuurvriendelijk" beschouwde middel glyfosaat. Dit natuurvriendelijke imago overhaalde ook vele natuurbeheerders om het te gebruiken. Dit artikel trekt dit natuurvriendelijk karakter in twijfel en belicht de mogelijke gevaren voor gezondheid en milieu van bestrijdingsmiddelen die glyfosaat bevatten.

DIRECTE OF ACUTE GIFTIGHEID

Glyfosaat wordt als weinig giftig voor mensen en dieren beschouwd. De gevonden giftigheidswaarde wordt in reclamefolders vergeleken met die van keukenzout of andere stoffen in ons voedsel. Je moet hierbij wel in gedachten houden dat deze giftigheidswaarde enkel gebaseerd is op een proef waarbij men test bij welke hoeveelheid produkt 50% van de proefdieren binnen een gestelde proefduur sterft. Blootstelling aan geringere hoeveelheden van glyfosaat veroorzaakt wel reeds aantasting van lever en nieren, irritatie van huid, ogen en ademhalingswegen! De giftigheid van het product Roundup is niet gelijk aan die van glyfosaat. Roundup bevat ook "niet-werkzame" bestanddelen, dewelke ook schadelijk zijn. Het is de overheid bekend dat in Roundup tot 3% verontreinigingen voorkomen, waaronder enkele kankerverwekkende stoffen!

ONGELUKKEN MET ROUNDUP

- Een rapport van de EPA, het Ministerie voor Milieu en Volksgezondheid van de VS, beschrijft meer dan 100 vergiftigingen, ontstaan door het gebruik van Roundup. In de meeste gevallen gaat het om oog-, huid- en inwendige aandoeningen. In situaties waarbij het middel als gevolg van kleine verwondingen door distels of doornstruiken in de bloedbaan geraakte, waren de symptomen zo heftig, dat directe plaatsing op een intensive-care afdeling van een ziekenhuis noodzakelijk was.
- Er zijn ook mensen die beweren dat je Roundup kunt drinken... Japanse artsen die 56 gevallen van voorname-lijk opzettelijke Roundup-vergiftiging bestudeerden, waarvan 9 met dodelijke afloop, berekenden dat inname van ongeveer 200 milliliter, één beker, Roundup dodelijk is. Dit wijten zij met name aan een niet-actief bestanddeel, dat 3 maal meer acuut giftig zou zijn dan de werkzame stof glyfosaat.
- Sommige mensen vertonen allergische reacties als gevolg van contact met Roundup.
- De medisch-milieukundige H.W.A. Jans, werkzaam bij de GGD van het Stadsgewest Breda, rapporteerde dat een aantal kinderen, na gespeeld te hebben in een park, waar korte tijd tevoren glyfosaat was gebruikt, na enige tijd huidirritatie met jeuk kregen.

CHRONISCHE EFFECTEN

Het meeste onderzoek naar chronische vergiftigingsverschijnselen, dat voor de toelating van bestrijdingsmiddelen vereist is, is verricht met glyfosaat en niet met de handelsformulering. Herhaaldelijk is met de resultaten van onderzoek met glyfosaat gefraudeerd, zoals onder meer bleek bij de veroordeling van de eigenaar en veertien voormalige medewerkers van Craven Laboratories in Austin in 1994. De EPA rapporteert herhaaldelijk dat delen van het toelatingsonderzoek van Roundup over moeten worden gedaan en nieuwe testen vereist zijn. Desondanks zijn experimenten bekend, waarbij inname van geringe hoeveelheden glyfosaat verhoging van het aantal tumoren aan de alvleesklier en de schildklier veroorzaakte. Blootstelling aan glyfosaat veroorzaakt ook vermindering van spermaproductie. Ook is er in Denemarken bij een rechtszaak naar voren gekomen dat de stof abortus kan opwekken bij vee. De hoeveelheid glyfosaat, die nog net geen nierafwijkingen veroorzaakte in een experiment met ratten, was 10 mg of 0,01 gram glyfosaat, omgerekend per kilo rat per dag. Op basis van dit onderzoek stelt de EPA, met een veiligheidsfactor van 1000, de ADI-waarde van glyfosaat op 0,01 mg/kg/dag. ADI staat voor Aanvaardbare Dagelijkse Inname. De hoeveelheid glyfosaat die we in ons leven per dag hoogstens zouden mogen opnemen is dus volgens deze gegevens slechts 0,01 mg per kilo lichaamsgewicht, wat dus duidelijk veel minder is dan de gemiddelde dagelijkse keukenzout-consumptie!

DE AFBRAAK VAN GLYFOSAAT

Glyfosaat in de bodem

De afbraak van glyfosaat is beslist niet zo volledig en milieuvriendelijk als veelal wordt verondersteld. Hoewel de resultaten van onderzoek verschillen, is het duidelijk dat in elk geval een belangrijk deel van het glyfosaat, tot ongeveer 35%, aan bodemdeeltjes wordt gebonden. Wat er met deze grondgebonden restjes in de toekomst gebeurt, is onbekend en kan een ernstig probleem worden als na jarenlange herhaalde toepassing de bodem met glyfosaat verzadigd is. De vermoedelijk kankerverwekkende stof N-nitrosoglyfosaat, een verontreiniging in Roundup, kan ook in kleine hoeveelheden in de bodem gevormd worden, als omzettingproduct van glyfosaat. Een veel groter deel van de toegepaste hoeveelheid, tot bijna 30%, wordt omgezet in aminomethylfosfonylzuur (AMPA).

Glyfosaat in ons eten

Aangezien glyfosaat een systemisch middel is, dat werkt via de gehele plant, is het niet verwonderlijk dat de stof ook in de plant achterblijft. De afbraak in planten is gering en een deel wordt omgezet in AMPA. Dit AMPA kan zelfs tot 28% van het totaal residu in de plant uitmaken. Bovendien vormt, door bacteriële afbraak, een deel van de AMPA omgezet in de stof sarcosine. Dit sarcosine wordt op zijn beurt in bepaalde omstandigheden omgezet tot de waarschijnlijk kankerverwekkende stof N-nitrososarcosine!

Glyfosaat in het water

Het is al jarenlang bekend dat een deel van de gebruikte

hoeveelheid glyfosaat in ons vochtige klimaat, als gevolg van dauw en regen, terecht komt in grond- en oppervlaktewater. Volgens een bericht in H2O (Tijdschrift voor watervoorziening en afvalwaterbehandeling), 24-11-1994, vormt glyfosaat een bedreiging voor de drinkwatervoorziening. Bij een onderzoek door Kiwa werden zowel glyfosaat als AMPA in de Rijn en de Maas aangetroffen in hoeveelheden tussen 0,1 ug (één tienmiljoenste gram, de drinkwaternorm) en 1,5 ug (15 maal de maximaal in drinkwater toegestane hoeveelheid). Wereldwijd oefent de chemie op overheden druk uit om de drinkwaternorm te versoepelen. Uit "gezondheidsoverwegingen" zou water hogere hoeveelheden gif mogen bevatten! Zelfs de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) ondersteunt inmiddels deze opvatting van de gifproducenten! Vergeten wordt dan echter dat bestrijdingsmiddelen ook door de huid in ons lichaam geraken, bijvoorbeeld als we ons wassen. Bovendien is leidingwater na gebruik afvalwater, dat via het riool de kringloop in het milieu weer voortzet. De 0,1 ug norm voor bestrijdingsmiddelen is al onvoldoende voor de bescherming van veel in het water thuishorende organismen. Versoepeling van de drinkwaternorm zou dan ook een catastrofe voor het milieu, en dus ook de mens, betekenen!

HOGE VERKOOPCIJFERS DOOR MISLEIDING!

De meeste gebruikers van Roundup en andere glyfosaat-bevattende middelen denken dat het middel vrijwel geen kwaad kan of zelfs milieuvriendelijk is. Dat is een direct gevolg van onjuiste en misleidende reclame, terwijl ook een aantal "voorlichters" dezelfde misleidende zaken beweren als in de reclame! De dossiers met ingediende en behandelde klachten over Roundup, bevatten inmiddels honderden pagina's. In alle uitspraken werd de adverteerder aanbevolen voortaan niet meer op een dergelijke wijze reclame te maken. Zoals reeds vermeld, is de reclame echter vrijwel niet veranderd. In 1995 werd het glyfosaat bevattende middel AAWiedex, waarvan Monsanto al jarenlang toelatinghouder is, op de Jaarbeurs in Utrecht zelfs gepresenteerd alsof het een nieuw produkt was. Het middel kreeg een "tuinpluimnominatie" en in de folder voor

de verkiezing van de publieksprijs stond over AAWiedex als vanouds: "Dit produkt tegen alle soorten onkruiden is milieuvriendelijk en wordt snel afgebroken in de grond."

BESLUIT

Veel van de in ons land voorkomende planten en dieren worden door het gebruik van bestrijdingsmiddelen ernstig bedreigd. Door het gebruik van herbiciden als glyfosaat moeten we constateren dat onkruid niet meer bestaat; het zijn in onze "moderne" tijden immers zeldzame planten geworden.

Maar ook in het natuurbeheer wordt deze stof gebruikt en vaak door onwetendheid sterk geprezen. Lastige exoten zoals Amerikaanse Vogelkers of Japanse Duizendknoop kunnen er vlot mee worden verwijderd. Spijtig genoeg is het in 't geval van Japanse Duizendknoop slechts de enige bruikbare methode. Maar sommige natuurbeheerders gebruiken het ook voor gewone zaken zoals bvb. het verwijderen van wilgenstruweel in en nabij graslandjes! Daar wilgen vlot opschieten in grasland, betekend dit dat ze deze handeling bijv. driejaarlijks moeten blijven herhalen! Een dergelijk lange-termijnbeheer resulteert in een gif-accumulatie in de bodem, waarvan we de gevolgen in de toekomst nog niet kennen...

Maar het grootschalig gebruik van glyfosaat in de landbouw is nog veel erger! Niet alleen krijgen we dit spul nu binnen via ons voedsel, maar het vervuult tevens onze landbouwgronden en brengt zo op die manier ook een gezonde voedselvoorziening in de toekomst in gevaar! Hoe moeten we dan omgaan met die moeilijk te verwijderen planten? Mijn opinie: overweeg eerst of een bestrijdingsmiddel echt noodzakelijk is. Indien ja, werk dan steeds met kleine hoeveelheden, rechtstreeks op de groene delen van de plant!

Grotendeels overgenomen uit:

<http://home.wanadoo.nl/natuurverrijking/publicaties/glyfosaat.htm>
http://home.wanadoo.nl/natuurverrijking/publicaties/glyfosaat_vervolg.htm
<http://www.tuininformatie.net/tk/info/roundup.htm>
<http://home.wanadoo.nl/groenlinks-katwijk/Glyfosaat01.htm>

Eline Suys Foto: Dominique Suys

Een wiegje werd geplaatst bij.....

.... Bart en Ann Vansevenant.

Onze gelukwensen aan Rudy en Hilde Vansevenant-Vangrunderbeek bij de geboorte van hun kleinzoon JONAS op 29 januari 2003. Een extra-proficiat voor Hilde, de fiere meter.

.... An en Dominique Suys-Caers.

Enkele daagjes later - op 4 februari 2003 - werd ELINE geboren, dochtertje van ons bestuurslid An Caers. Proficiat, mama An, papa Dominique en broertje Christian. We wensen jullie beiden met jullie twee kindjes heel veel geluk toe.

De verspreiding van vruchten, zaden en sporen (deel1)

Herman Snoeck

De meeste planten brengen grote hoeveelheden vruchten en zaden (of sporen) voort. Op een flinke, sterk vertakte plant van het Knopig Helmkruid (*Scrophularia nodosa*) met 5 bloemluimen kunnen tot 500 doosvruchtjes staan. In elk vruchtje zitten zowat 100 zaadjes. Diezelfde plant leeft door haar wortelstok wel 10 jaar en brengt dus in totaal 500 000 zaadjes voort. Toch komt deze plantensoort nergens in grote hoeveelheden voort: gemiddeld groeit er van het half miljoen zaadjes maar één tot volwassenheid. De succesvolle kieming van een zaad is afhankelijk van de kiemings- en groeivoorwaarden op de plaats waar het terecht komt: het klimaat (temperatuur, luchtvochtigheid, zon, neerslag...), de beschikbare ruimte (op kale grond, tussen andere planten of tussen stenen...), de chemische samenstelling en de structuur van de bodem (kalkminnende planten, planten van zure bodems, losse of samengepakte bodems...), het aanwezig zijn van schimmels waar de plant mee samenleeft en van de al of niet aanwezige consumenten dat zich met die plant voeden.

Een paar dozijn plantensoorten zijn kosmopoliet: ze groeien op alle soorten bodems en passen zich aan de aanwezige omstandigheden aan. Ze zijn over de halve wereld te vinden o.a. Gewoon Herderstasje (*Capsella bursa-pastoris*), Grote Brandnetel (*Urtica dioica*), Bilzekruid (*Hyoscyamus niger*), Schijfkamille (*Matricaria discoidea*), Melganzevoet (*Chenopodium album*).

De vruchten met/of zaden die een plant elk seizoen weer vormt, kunnen door allerlei factoren verspreid worden. Dat is o.m. afhankelijk van de hoogte van de plant, de hoeveelheid vruchten/zaden die gevormd werden, de mogelijke aanpassingen die de verspreiding bevorderen, de snelheid van wind of water. Meestal komt een groot deel van de zaden dicht bij de moederplant op de grond terecht. Door de verspreiding zal

- deze plant als soort blijven voortbestaan;
- er mogelijk een populatie van deze plantensoort ontstaan.

Eenjarige planten produceren elk seizoen in verhouding meer zaden dan meerjarige, waardoor de kans op voortbestaan van die soort vergroot.

De verspreiding van vruchten/zaden kan zowel in tijd als in ruimte gebeuren.

Verspreiding in de tijd: de vruchten/zaden die in de bodem terecht komen, kunnen daar eventueel een aanzienlijke periode in rustconditie blijven en vormen zo overblijvende zaadvoorraden. Uit 58 stalen, genomen in een akker tot op een diepte van 25 cm, werd berekend dat op een hectare van die akker ongeveer 25 miljoen zaden in de bodem voorkwamen. Deze voorraden zijn belangrijk bij de natuurlijke successie in plantengemeenschappen, bij de kolonisatie van terreinen en bij de regeneratie van de vegetatie na een menselijke ingreep. Het gaat hier vooral om plantensoorten waarvan de vruchten/zaden over grotere afstand getransporteerd kunnen worden.

Verspreiding in de ruimte: de vruchten/zaden worden van de moederplant weg getransporteerd. Dit transport kan

door biotische (organische) of abiotische (fysische) factoren veroorzaakt worden.

Biotische factoren

- De vruchten/zaden worden verspreid door een mechanisme op de plant zelf.
- De vruchten/zaden worden (onbewust) verspreid door dieren (en mensen).
- De vruchten/zaden worden verspreid als gevolg van menselijke activiteiten.

Abiotische factoren

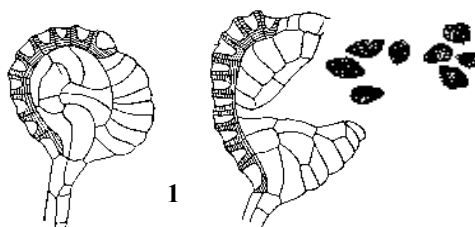
- De vruchten/zaden worden verspreid onder invloed van de zwaartekracht.
- De vruchten/zaden/sporen worden verspreid door de wind.
- De vruchten/zaden worden verspreid door water.

1 De vruchten/zaden worden verspreid door een mechanisme op de plant zelf

1.1 De zaden worden door groeibewegingen van de plant op de kiemingsplaats gebracht.

Onderaardse Klaver (*Trifolium subterraneum*); Klimopereprijs (*Veronica hederifolia*)

1.2 De vruchten/zaden/sporen worden weggeslingerd.

Sporen: de varensporten worden weggeslingerd als de sporendoosjes (1) openbarsten bij o.m. Wijfjesvaren (*Athyrium filix-femina*); Dubbelloof (*Blechnum spicant*); Smalle Stekelvaren (*Dryopteris carthusiana*); Brede Stekelvaren (*Dryopteris dilatata*); Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*); Moerasvaren (*Thelypteris palustris*).

Zaden: de zaden worden weggeslingerd door de openspringende vruchtwand.

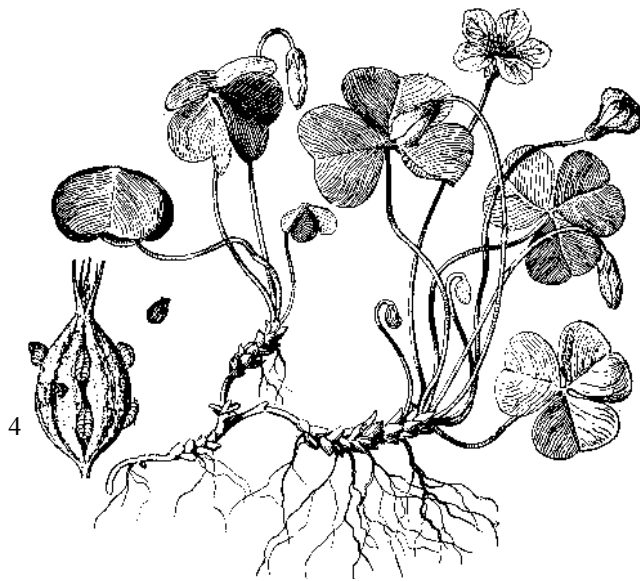
Dit komt o.m. voor bij Groot Springzaad (*Impatiens noli-tangere*); Paarse Schubwortel (*Lathraea clandestina*);

Kleine Veldkers (*Cardamine hirsuta*); Reuzenbalsemien (*Impatiens glandulifera*) (2); ooievaarsbek (*Geranium* spp.) (3).

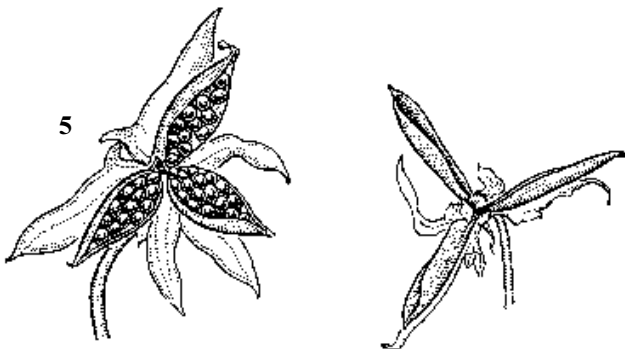
Wolfsmelkzaadjes (*Euphorbia* spp.) kunnen 50 centimeter ver geschoten worden.

Bij de Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) worden de zaadjes tot 2,4 meter weggeslingerd.

De zaadjes van de Witte Klaverzuring (*Oxalis acetosella*) worden ook weggeslingerd (4). Ze zijn echter nog door een vlezige zaadrok omgeven en als die bij rijpheid openspringt en elastisch samentrekt worden de 2-3 mm dikke zaadjes nog eens weggeschoten. Door deze dubbelsprong geraken de zaden tot 1 meter van de moederplant weg. In het bos, waar de klaverzuring groeit, is deze dubbele sprong een voordeel want er is weinig wind. Dikwijls worden de zaden dan nog eens door mieren verder gesleept.

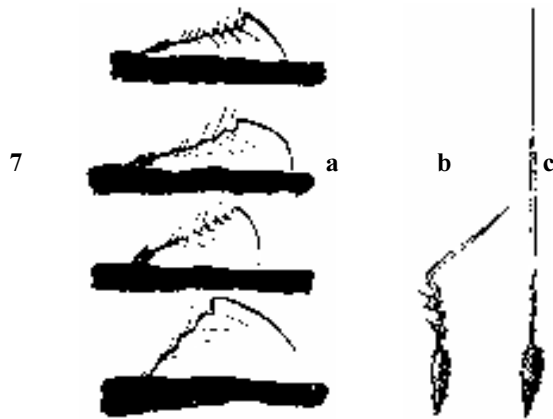
Bij bosviooltjes (*Viola* spp.) worden de zaden weggeknipt, doordat de opengesprongen vruchtkleppen langzaam samenschrompelen waardoor de zaadjes weggeduwd worden (5). Ondertussen heeft de knikkende vrucht zich ook opgericht. Als het zaadsteeltje nu breekt, vliegt het zaad een heel eind (tot meer dan 4 meter) weg. Bij sommige viooltjessoorten zorgen de mieren voor verder transport (zie 2.1).

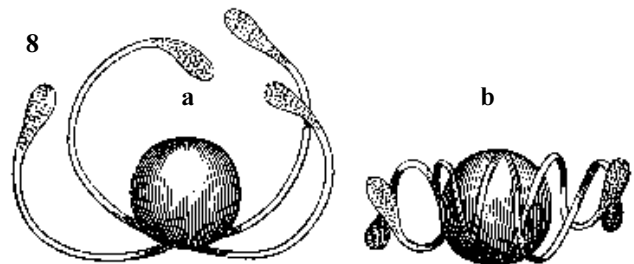
Bij Gewone Brem (*Cytisus scoparius*), Gewone Rolklover (*Lotus corniculatus*), Gele Lupine (*Lupinus luteus*) en enige andere peulvruchten barst de peul door uitdroging plots open en krult kurkentrekkervormig op (6). Bij uitdroging wordt de inrolling sterker, bij nat weer neemt ze weer af. Bij de lupine kunnen de zaden tot 7 meter ver schieten.

Vruchten: Reigersbekvruchtjes (*Erodium* spp.) worden tot 1,5 meter weggeslingerd. De vruchtwand is naaldvormig uitgegroeid. De puntige vrucht van de Reigersbek wordt met draaiende bewegingen in de grond geboord (7a) doordat de spiralige naald bij droogte oprolt (7b) en ontrolt bij vochtigheid (7c). Op het vruchtje zitten weerhaken.

1.3 De zaden zijn voorzien van hygroscoopische haren die bij afwisselende verandering van de vochtigheid het zaad voortstuwen bv. Ruwe Smele (*Deschampsia cespitosa*). De sporen van het heermoes (*Equisetum arvense*) hebben 4 springdraden (elateren) die uitrollen als het droog (8a) is zodat de sporen uit de sporenzakjes vrijkomen. Als het vochtig is rollen ze op (8b). De elateren helpen ook om in de lucht te zweven. Als de sporen op de bodem liggen zullen ze door de hygroscoopische bewegingen van de elateren ook nog verplaatst worden en de wind heeft er meer vat op zodat ze weggeblazen kunnen worden.

1.4 Op de mest van graseters groeien schimmels van het geslacht *Pilobolus* die hun sporenpakketjes met een snelheid van 150-600 km/h tot 2 meter in de richting van het licht wegschieten. Ook de zakjeszwammen (*Ascomycetes*) schieten hun sporen onder hoge druk naar het licht, en die waaien dan verder met de wind.

Zwaluwproject

Lieve Huis-, Boeren-, Oever- en Gierzwaluw,

Het is weeral april. Stilaan keren jullie weer terug naar onze streken vanuit het warme zuiden. WELKOM ! We hopen dat jullie een voorspoedige reis gehad hebben.

Hier in onze Natuurpuntafdeling zijn we enorm blij jullie weer te zien. Jullie veroorzaken zo'n fantastisch lentegevoel. In het voorjaar hebben we vanalles ondernomen om jullie leventje als toekomstige en als jonge ouders zo goed mogelijk te laten verlopen. Zo waren er mensen die folders gebust hebben om aan de bevolking duidelijk te maken wat jullie problemen zijn en hoe ze jullie kunnen helpen. Meerdere leden (en ook niet-leden) hebben een kunstnest aangekocht om alzo jullie kansen op nestelen te vergroten. We organiseerden ook een dia-avond over jullie levenswijze en de bedreigingen waar jullie aan ten prooi vallen. Een dichter uit onze regio schreef zelfs een ode aan jullie, lieve lentevogels.

Nu jullie weer onder ons zijn zouden we graag eens bij jullie langskomen om te zien met hoevelen jullie wel zijn. Om zeker te weten dat jullie thuis zijn, geven we graag de data op dat je ons per fiets mag verwachten.

Aan onze Natuurpuntleden: We doen een warme oproep om deel te nemen aan de zwaluwtellingen in jouw (of een andere) gemeente. Info kan je steeds bekomen bij de gemeentelijke afdelingsverantwoordelijke.

Aartselaar: zaterdag 7 juni, afspraak om 14 u aan de kerk St-Leonardus op het Laar. Telling i.s.m. VMPA-Aartselaar; verantwoordelijken: Luk en Ria Smets-Thys, tel. 03/289 73 66

Edegem: verantwoordelijke: we zoeken nog een coördinator

Hoboken: verantwoordelijke: Danny Jonckheere, tel. 03/828 64 03

Hove: verantwoordelijke: Wim Van Deynze, 03/455 10 70

Wilrijk: zaterdag 24 mei, afspraak om 9.30 u op de Bist te Wilrijk; verantwoordelijke: Peggy Beers, tel. 0485/52 81 25

Meebrengen: **fiets, verrekijker en pen**

Lieve zwaluwen, we wensen jullie een aangename broedperiode en veel plezier met uw kroost.
Tot binnenkort,

De telploegen

**Merk je een zwaluwnest in je buurt,
meld het ons !**

Te koop !

natuurpunt

Help de vogels ! Koop een **raamsticker** met vogel-silhouetten, gepubliceerd door de vogelwerkgroep van Natuurpunt.

Deze zwarte silhouetten moeten helpen vermijden dat vogels zich te pletter vliegen op ramen. Een sticker, met drie exemplaren op één blad, kost **2,50 €**. Je kan hiervoor contact opnemen met Luk en Ria Smets-Thys, tel. 03/289 73 66 of via email: luk.smets@pandora.be

info: regio@natuurpunt.be - tel.: 015 - 29.72.20
www.natuurpunt.be

De Hollebeek tussen brongebied en Valaar

Samen met de bewonersgroep voerden we reeds twee maal beheerswerken uit aan een stukje Hollebeek. Toch is de beekvallei blijkbaar niet erg bekend. FON start een gespreid onderzoek, waarop onze leden en de mensen van de Werkgroep Hollebeek aan een inventarisatie kunnen meewerken. Het belooft een toffe boel te worden.

Alle planteninventarisaties vinden plaats in de paasvakantie:

- * maandag 14 april : schans en loop aan Klaverblad-dreef: afspraak om 14 u in de Klaverbladdreef.
- * donderdag 17 april : Schoonselhof bosgedeelte Hollebeek: afspraak om 14 u aan de ingang Schoonselhof.
- * op paasmaandag 21 april : deel Valaar: afspraak om 14 u op de parking eind Salesianenlaan - Hogeschool.
- * op maandag 28 april gaan we om 19 u naar het Schoonselhof om de overige stukken af te werken, iets te hernemen enz.

Info: Erik Molenaar, 03/2185969
fon_secretariaat@hotmail.com

Foto: Wim Strecker

't rAntGroentje !

Kinder- en jongeren"natuurpunt"hoek !
April 2003

Was je bij het Braakballen pluizen in Fort 7
in februari ?

En vond je het leuk?

Dan hebben we opnieuw iets voor jou in petto, ... en natuurlijk ook voor de kinderen die er toen niet konden bijzijn !

Broebelbeestjes in de Hobokense Polder Zondag 4 mei van 10 u tot 12.30 u

Voor kinderen en jongeren van 7 tot en met 14 jaar !

Ben je tussen 7 en 14 jaar oud ? Hou je van water ? Hou je van waterdiertjes ? Hoe komen die beestjes vooruit ? Hoe ademen ze ? Hoe zuiver is het water in de Hobokense Polder en waarom worden eenden niet nat ?

We zoeken met z'n allen naar antwoorden op al deze vragen. We onderzoeken eerst met een aantal proefjes hoe 'eigen-aardig' water wel is. We scheppen diertjes uit de vijver om ze van kortbij te bekijken... zo weten we meteen hoe ze vooruit geraken en aan zuurstofgas komen.

De oudsten onder ons brengen de diertjes ook nog snel op naam en bepalen zo de waterkwaliteit...we geven net als de wetenschappers punten op tien en vergelijken ons resultaat met dat van de Schelde... Natuurlijk laten we achteraf alle diertjes weer vrij of wat dacht je!

Zin om te komen? Zorg dat je erbij bent !

Afspraak: Zondag 4 mei om 10 u aan Café De Schorre,
Polderstad, Hoboken

Einde van de activiteit is er voorzien om 12.30 u

Voorzie zeker een stel laarzen. Snorkel is niet echt nodig,
die hebben we zelf bij...

Wie zelf een schepnetje voor kleine waterbeestjes heeft,
brengt dat natuurlijk mee.

Je hebt geen schepnetje? Geen nood, we kunnen rekenen op

het materiaal van het NEC: "De Vroente" te Kalmthout!

Word je gebracht door je ouders, burens, familie, ... ? Zij hoeven niet naar huis te gaan. Er is voor hen een schitterende wandeling met een gids voorzien in het natuurgebied. Meer info in de agenda van rAntGroen.

Kan je er echt niet bij zijn op zondag 4 mei in de Hobokense Polder ?

Dan kan je nog deelnemen aan een "Woelen in poelen"-kindernamiddag bij onze buurafdeling Natuurpunt Rupelstreek. Afspraak: zaterdag 3 mei van 14 u tot 16.30 u in De Paardenstal, Boomsestraat 221 te Niel.

Beste ouders,

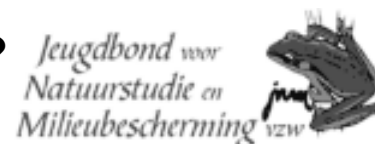
De braakballenpluiscamiddag voor onze kinderen werd op schitterende wijze gegeven door de mensen van JNM. Sommige kinderen hadden het zo fijn gevonden dat ze een week later opnieuw zijn gaan pluizen bij JNM zelf in Antwerpen.

Als afdeling Zuidrand Antwerpen gaan we 1 x per drie maanden een kinderactiviteit organiseren. Maar misschien wil uw kind wel vaker een activiteit of een langere periode in en rond de natuur meemaken: dan is JNM de perfecte jeugdvereniging !

Misschien kent u JNM niet zo goed? We willen hen dan ook de kans geven zich aan u voor te stellen.

JNM'ers: wie zijn ze, wat doen ze en waarom?

www.jnm.be

JNM is een vereniging voor en door jongeren van acht tot vijftig jaar, los van elke religieuze, filosofische of politieke overtuiging; zo klinkt de eerste regel van ons jeugdbondsmanifest. De doelstelling van JNM is **werken rond natuur en milieu**. Dit gebeurt door het organiseren van excursies, kampen, voordrachten, acties, beheerswerken, studies,...

Om de activiteiten voor iedereen leuk te houden, is JNM verdeeld in verschillende leeftijdscategorieën.

- o Van acht tot twaalf ben je bij de **piepers**. Voor hen worden er activiteiten georganiseerd waar speciale aandacht wordt besteed aan het verkennen van natuur en al doende leren. Maar op deze leeftijd zijn ook spelletjes zeer belangrijk.
- o Vanaf twaalf tot vijftien ben je initiatielid of korter **ini**. Als je ini bent, wordt er al meer gekeken naar het meer "wetenschappelijke" aspect. Het is dan ook de bedoeling dat je jezelf meer bijleert. Er zal op een initiatie-activiteit uiteraard altijd begeleiding aanwezig zijn. Het is echter wel de bedoeling dat je binnen een paar jaar op je eigen benen in JNM kan staan.
- o Vanaf je 15 kan je zeker mee met de '**grote JNM**'. Er is dan geen echte leiding meer.

Activiteiten binnen JNM zijn van verschillende aard, maar ze draaien altijd rond natuurstudie en natuurbehoud. Met natuurstudie en -behoud kunnen we verschillende richtingen uit en bij JNM is daar aan gedacht.

Er zijn namelijk verschillende nationale werkgroepen. Er is een vogelwerkgroep, plantenwerkgroep, veebeestjeswerkgroep(insecten), amfibieën- en reptielenwerkgroep, kustwerkgroep en een milieuwerkgroep. De bedoeling van deze werkgroepen is dat je je, samen met andere geïnteresseerden, kan bezig houden met hetgeen je het meest boeit.

JNM telt afdelingen over heel Vlaanderen, ongeveer 45. In elke afdeling worden allerlei activiteiten georganiseerd, zodat je alle mooie stukjes natuur uit de buurt kan ontdekken en nieuwe mensen leert kennen met dezelfde interesses. Antwerpen bijvoorbeeld is de afdeling die het grootste deel van de stad Antwerpen bevat en een aantal omliggende gemeenten.

Afdeling Antwerpen is een hele toffe en levendige afdeling. We hebben ongeveer **elke maand één activiteit** voor piepers, één activiteit voor ini's en een activiteit voor de ouderen. Het is wel zo dat in sommige afdelingen er specifieke interesses bestaan, maar bij afdeling Antwerpen wordt er zowel aan natuurbehoud gedaan als aan natuurstudie. De activiteiten gaan er altijd los aan toe en we besteden zeker zoveel aandacht aan het plezier dan aan de natuur. We proberen zoveel mogelijk verschillende richtingen uit te gaan. Zo organiseren we vleermuizentellingen, werkdagen in natuurreservaten, fietstochten, vegetarische etentjes en nog veel meer supertoffe activiteiten. Elke afdeling heeft zijn **eigen tijdschriftje**. Wij hebben zo "De Steenuil". Die komt om de drie maanden uit. Daarin staan onze activiteitenkalender, verslagen van activiteiten en allerlei informatie. Dus als je een beetje geïnteresseerd bent in de natuur, ben je bij ons zeker op je plaats.

Heb je nog vragen of heb je zin om eens een kijkje te komen nemen, contacteer dan iemand van ons.

Ilona Plichart
Callensstraat 14
2600 Berchem
03/230.96.07
ilona_pli@hotmail.com

Bram Moeskops
de Villegasstraat 24
2600 Berchem
03/239.66.59 (weekend)
09/225.10.03 (week)
bram.moeskops@rug.ac.be

Vogeltocht Linkeroever en Saeftinghe d.d. 10/11/2002

Gids: VM: Ward Boeykens
 NM: Louis Derden
 Leiding: Tuur Wuyts
 Aantal deelnemers: 27
 Verslag: Ronny Deckers

De weersvoorspellingen waren allesbehalve voor deze zondag en dit was duidelijk te merken aan de opkomst 's morgens op de Bist. Toch startte de dag met een positieve noot, want bij diegenen die wel kwamen opdagen, waren veel nieuwe gezichten, zowel uit eigen regio als uit andere delen van Vlaanderen. Saeftinghe blijft duidelijk een magische naam. Maar het verdrongen land was voor later. Eerst gingen we richting Bloklersdijk. Die schitterende plas op de Linkeroever, die door een vooraanstaand Nederlands natuurblad, als één van de beste vogelkijkplaatsen van West-Europa wordt vermeld. Helaas loert ook hier weer het gevaar dat economische belangen de bovenhand zullen verkrijgen boven de natuurwaarde, als de sluiting van de ring een feit wordt. Raar toch hoe iedereen op zijn achterste poten staat als de Brazilianen hun regenwoud naar de verdommenis helpen, maar het de normaalste zaak van de wereld vinden als hier bij ons de laatste vierkante meter groen wordt gebetoneerd. Enfin... terug naar de realiteit van de dag.

De gebruikelijke soorten op Bloklersdijk. Niets echt buitengewoon, maar zelfs de gewone soortenzorgen hier voor een afwisselend en opwindend schouwspel. Nog enkele laatkomers pikten bij de groep aan. Een tendens die trouwens de hele dag zou duren, want bij elke stop leek de groep gegroeid te zijn, zodat op het einde van de rit, nog een groot aantal deelnemers de aanwezigheidslijst getekend hadden.

Tijd om richting groot Rietveld te trekken. Bij een eerste korte stop langs de baan, om een overzicht van het gebied te hebben, verscheen de bestelde Bruine Kiekendief. Langzaam foerageerde hij over de rietkraag en omdat de belichting goed was, bood hij ons een prachtig plaatje. Wij zochten een parkeerplaats en maakten de eerste wandeling van de dag. Een mooi gebied met afwisseld rietkragen en waterpartijen. Alle te verwachten eendesoornten waren vertegenwoordigd, met als uitschieter een mooie waarneming van de Dodaars. Enkelen hadden zelfs het geluk een Grote Zaagbek in de vlucht te zien. Helaas was ik niet één van hen. Maar de winter is nog lang. Tijdens de terugkeer naar de auto's over de zandvlakte (die een populaire plaats is voor motorcrossers in het weekeinde) vielen de gele bloemen van het Bezemkruiskruid op. Deze Zuidafrikaanse exoot, heeft duidelijk nog niet begrepen dat het hier nu winter is en volgt nog altijd zijn biologische klok, die op het zuidelijk halfrond staat ingesteld.

Via de koeltorens van Doel (nestkast Slechtvalk), ging het richting Verdrongen land. Onze eerste stop was de vogelkijkhut aan de Gasdijk. Een mooie constructie, maar helaas zorgt de plankenvloer voor zoveel beweging dat een telescoop alleen handig is, als je de plek voor jou alleen hebt. Toch een schitterende waarneming van 7 Patrijzen op slechts 50 m afstand. Een niet alledaags zicht voorwaar. Verder Grauwe Gans, Bruine Kiek, Kievit, Scholekster enz. Na de boterhammetjes (en de soep) hadden we een afspraak met Louis Derden, gids en Saeftinghe-kenner bij uitstek.

Tijdens een korte wandeling over het knuppelpad voor de dijk, werden wij ingewijd in de geheimen van het eb en vloedspel, dat van dit gebied het grootste brakwaterschor van Europa maakt. Fascinerend om te zien hoe een hoogteverschil van enkele tientallen cm reeds een verschil in fauna kan teweegbrengen. Helaas loert ook hier gevaar voor de toekomst, daar er een snelle verlanding plaatsvindt. Louis vreest zelfs dat binnen een 15-tal jaren, Saeftinghe zoals wij het nu kennen, geschiedenis zal zijn.

Terug naar de Gasdam nu, om een mooie wandeling te maken, met het vooruitzicht van een massa goede vogelwaarnemingen. En mooi was ze. Helaas was ze ook zeer kort. Want de weergoden, die ons tot dan toe goedgezind waren geweest, vonden het toen welletjes. Striemend is de juiste naam voor de bui die ons toen op de nek viel. Maar symbolisch voor de rijkdom aan soorten die hier te vinden zijn, streek net toen we beslisten terug te keren, een Grote Zilverreiger in onze buurt neer. Jammer dat we hem snel moesten verlaten.

Een en ander had als resultaat, dat we lang voor het geplande uur terug in Wilrijk waren. Toch was het een positieve dag, zeker ook omdat we het gevoel hadden een aantal nieuwe vrienden gemaakt te hebben. Dank aan onze gidsen en vooral aan Tuur, die 's morgens als vervanger had moeten optreden voor de ochtendgids, die verontschuldigd was. Gelukkig is Tuur veelzijdig genoeg om die vervanging naadloos te laten verlopen.

Laat me eindigen met een opmerking aan iedereen die 4 maal per jaar deze verslagen leest en al verschillende keren heeft gedacht: "dat moesten we eigenlijk toch ook wel een keertje meedoen". Niet meer mee wachten.

Denk gewoon aan de "Nike" slogan. "Just do it".

Korstmosseninitiatie: Kesselse Heide d.d. 01/12/2002

Gids : Hans Vermeulen
 Leiding : Catherine Vandercruyssen
 Aantal deelnemers: 33
 Verslaggever : Jef Vervoort

8u 10 : Wekker loopt af. Buiten is het blijkbaar nog donker. Radio opgezet. Frank Deboosere op antenne. Na de middag overvloedige regen. Dilemma: ofwel in de voormiddag

Foto Catherine Vandercruyssen

tussen al die specialisten die korstmossen gaan bestuderen met al die moeilijke determinatiekenmerken zoals podetia, isidiën, pycnidia, pseudocyphillen... Ofwel 's namiddags van het landschap

gaan genieten, maar doornat worden. Maar de vrouwelijke leiding zou waarschijnlijk mijn afwezigheid niet appreciëren, dus... maar snel opgestaan. Rap wat gegeten. Fiets gepakt en in sprinttempo naar de heide gefietst. Oef, nog op tijd. Ze zijn zich nog aan het klaarmaken. Maar wat een massa. Het zal weer moeilijk worden om een korstmos aandachtig te kunnen bewonderen en bestuderen. Na een

korte inleiding verplaatsen we ons 20 meter richting straat om ons op een Zomereik te storten. Hier zouden we het Iu30 volhouden om 9 korstmossen te determineren. Van een "wandeling" gesproken. Daarna ging het naar het Hoogbos om nog andere korstmossen (of beter gezegd lichenen) te determineren. Een geluk dat enerzijds de eerste druppels begonnen te vallen en anderzijds Catherine Hans eindelijk er op attent kon maken dat het reeds een tijdje 12 uur gepasseerd was (of ik vrees dat Hans nog steeds op de heide zou ronddolen!!).

Volgende lichenen konden we bewonderen:

- Gewone Poederkorst (aan de boomvoet : plasplaats honden) - Gewoon Schildmos (algemeen) - Verstopschildmos (atypische bolletjes) - Witkopschorsmos (opgezwollen bollen) - Gewoon Schorsmos - Eikenmos (struikvormig) - Bleek Baardmos (twee jaar geleden ontdekt op 2 bomen in de heide en momenteel bijna op iedere boom aanwezig) - Poedergeelkorst (op takken met zure schors) - Groot Dooiermos (meestal op weidepalen) - Gebogen Rendiermos (vrij zeldzaam in Vlaanderen) - Dove Heidelucifer (bepoederd onder de beker) - Rood Bekermos (zwaar geschubd) - Kronkelheidestaartje - Blauwgrijs Steenschildmos (vrij zeldzaam in Vlaanderen) - Open Rendiermos - Groot Boerenkoolmos (zeldzaam in Vlaanderen) - Kopjesbekermos - Bosschildmos (sterk gerimpeld) - Gestippeld Schildmos (stippen) - Groot Schildmos (zwarte wimpers) - Giraffe of Open Heidestaartje (Hans ging dit thuis met microscoop verder onderzoeken) - Purper Geweimos - Frietzakbekermos (korte steel) - Gevorkt Heidestaartje (telkens 2x vertakt) - Rode Heidelucifer (veel schubben)

Een lichenenwandeling met vijftientig soorten waarbij 6 verschillende schildmossen. Volgens de insiders getuigt dit van een zeer lichenenrijk biotoop. Bedankt aan de leiding en de gids om mij er van te overtuigen dat onze heide inzake korstmossen een zeer interessant plekje is!!!

Ganzentocht naar de Oostkustpolders d.d. 08/12/2002

Gidsen: VM: Ekhart Kuyken en Rudy Vansevenant
 NM: Ward Boeykens
 Leiding: Rudy Vansevenant
 Aantal deelnemers: 25
 Verslag: André De Mul

De eerste winterkoude kon ons niet tegenhouden. Goed gemutst en warm ingeduffeld waren we present op het marktplein van Damme. Patrick Meire, onze gids, lag thuis geveld met griep, maar hij werd waardig vervangen door Ekhart Kuyken, een autoriteit in België op het gebied van ganzenonderzoek. Sedert de strenge winter van 1962 - 1963 hebben steeds talrijker wordende ganzenpopulaties de route over ons land naar overwinteringgebieden ontdekt. Door het aanbrengen van halsringen met letter- en getalcodering - elke ganzensoort heeft zijn eigen kleur - zijn de migraties gemakkelijk te volgen. De graslanden in de Westvlaamse Oostkustpolders zijn een uitverkoren pleisterplaats voor Kolganzen en Kleine Rietganzen. Toch blijven ze niet zitten wachten tot een groep Natuurpunters hen komt observeren. Zaten ze gisteren nog hier, vandaag zitten ze elders. Dat maakt het er voor Rudy die het ganse gebied in kaart gebracht heeft, niet gemakkelijker op. Onder zijn leiding reden we in karavaan

sight-seeënd langs kronkelende wegjes door het landschap van Koolkerke, Dudzele, Lissewege en Zuienkerke. Dit leverde o. m. volgende observaties op: Aalscholver, Torenvalk, Smienten, Putters en Kievieten. Mooi, maar we waren eigenlijk gekomen om Kol- en Kleine Rietganzen te zien. Rudy's radar was goed afgesteld, want na nog wat omzwervingen zagen we Kleine Rietganzen in een weideland. Stoppen en even bijtrekken met de telescoop:

Foto: Luk Smets

Z 40, I 20 en U50 kuieren door de anonieme massa. Vlug noteren en rapporteren aan Ekhart. Terug de auto's in en verder. Terloops nog Kramsvogel en Sperwer vermelden. Een eind verder een groep Kolganzen. Een deel stelt onze komst niet op prijs en vliegt op, maar een ander deel blijft zitten, wachtend of zij ook hun bijdrage kunnen leveren aan de wetenschap.

Geen halsring, geen nummer, geen roem. Enkel een vluchtig moment van belangstelling valt hen ten deel. In Meetkerke wordt Kleine Rietgans nummer T 74 gesignaleerd. Waar komt zij vandaan, waar vliegt zij heen? Geen tijd voor mijmeringen, want ondertussen is het bijna middag en begint de kou te bekliven. We rijden terug naar Damme en eten een boterhammetje en een soepje in de Sint-Pietershoeve.

Na de middag rijden we over Oostburg naar Hoofdplaat en Voorland Nummer Een. Langs de weg daarheen troepen Koperwieken bijeen. De wandeling ter plekke heeft meer weg van een poolexpeditie want de ijzig koude wind snijdt ongenadig door ons hoofd en onze vingers, kegelt zelfs enkele telescopen omver, hopelijk zonder veel erg. De (Rosse) Grutto's en Scholeksters hebben er schijnbaar niet veel last van. Akkoord, je moet er wat voor over hebben, maar aan de kleur van sommige, toch doorwinterde Natuurpunters te zien, was dit kortstondig verblijf meer dan lang genoeg. Er stond trouwens nog genoeg op het programma.

Volgende halte is het Paulinaschor. Ward had hier recent nog een Velduil gezien. Met wat geluk was hij nu ook op de afspraak. Blijkbaar was het hier beter toeven, want wat verder liepen enkele gasten in korte broek over de vlakte. Zij liever dan ik. Ik had toch ook het gevoel dat het hier minder koud was, afijn, ik kreeg terug gevoel in mijn lijf en leden. Hier noteren we Bergeend, Scholekster en een overvliegende Kleine Zilverreiger. Omdat er toch nog veel wind staat, loodst Ward ons mee op zoek naar beschutting. Mede dank aan de firma ter plekke voor de plaatsing van de werfcabine waarachter we kunnen schuilen en onze telescopen veilig kunnen opstellen. Tureluur, Bonte Strandloper, Kanoet, Wulp, Pijlstaart passeren de revue. Grauwe Ganzen en overvliegende Rietganzen vervulden het plaatje.

De Braakman staat ook nog op het programma en gezien het uur pakken we in en vervolgen onze weg. Hier hebben de natuurelementen geen vrij spel. Het is hier "aangenaam" koud en het weer begint zelfs uit te klaren. Voor we het bos ingaan, zien we in de verte een groep Grauwe en enkele Canadese Ganzen. Er zit ook een bastaard tussen. De wandeling leidt naar een gluurmuur. Die geeft zicht op een eilandje. Hier hebben 21 Kleine Zilverreigers postgevat, op het water rondom zien we Futen en Kleine Zwanen en ook nog enkele wadende Wulpen. We gaan verder door het bos. Hoor! Een Goudhaantje. Op een open plek vliegen enkele Blauwe Reigers over. Tegen de schemerende hemel geven zij een mystieke aanblik, moment dat verstoord wordt door het geluid van een Waterral. Het duister treedt nu snel in en we keren terug, richting auto's. Op de terugweg zien we nog silhouetten van kriskras vliegende en krijsende Kraaien door de lucht, ook nog een Buizerd. Bedankt Rudy en Ward voor het gidsen en voor het voorbereidend werk tot op het laatste moment. Ward, die Velduil houden we nog te goed voor een volgende keer. Afsgesproken?

Vogelobservatie: Netevallei tussen Lier en Duffel

d.d. 22/12/2002

Gids: Tuur Wuyts
 Leiding: Miel Lauwers
 Aantal deelnemers: 12
 Verslag: Ronny Deckers

De weergoden waren ons niet gunstig gezind deze voorlaatste zondag van 2002. Stortregen vanaf de eerste tot de laatste minuut was ons deel. Het verbaasde me dan ook ten zeerste dat nog 12 moedigen waren komen opdagen. Onder hen zelfs enkele nieuwe gezichten. We besloten dan maar er een gezonde wandeling van te maken en de telescopen noodgedwongen in de wagens achter te laten.

Eerst werd er met de verrekijker naar de knotwilgenrij aan de overkant van de Nete gespeurd. Tuur had daar namelijk enkele dagen eerder een Steenuiltje gezien. Helaas was het beestje wel slimmer dan met dit weer in zijn deuropening te komen poseren. Wel aanwezig waren mooie aantallen Wintertaling en andere "klassieke" eendensoorten. Opvallend ook hier weer (en waar tegenwoordig niet?), waren grote aantallen Canadezen.

Een ander opvallend feit, als je regelmatig een zelfde gebied bezoekt, is, dat je dezelfde soorten steeds op dezelfde plaats kan zien. Zo is de kaaimuur aan de samenstroming van kanaal en Nete een vaste stek voor een aantal Aalscholvers. Sommigen toonden zich in de specifieke heraldiek-houding. Tegenwoordig wordt meer en meer afgestapt van het idee dat ze dit doen om hun veren te drogen. De uitgespreide vleugels zou een vorm van territoriaal gedrag zijn. Zo krijgen ze meer ruimte (nou ja, niet echt veel meer) op de broedplaatsen.

Volgende halte was het Strijkersbroek, bekend om zijn overwinterende Ransuilen. Altijd spannend om de beestjes in dit zoekplaatje terug te vinden. De arendsogen onder ons hadden al snel een 4-tal exemplaren kunnen lokaliseren. Het is mij een raadsel hoe je zo iets met het blote oog kan zien, terwijl ikzelf met de kijker soms nog twijfel tussen een uil en een boomstronk. Deze waarneming maakte voor alle

moedigen veel goed. Uilen hebben inderdaad nog steeds iets magisch.

Alhoewel de gutsende regen ervoor zorgde dat we niet echt veel soorten te zien kregen, waren alle deelnemers toch blij, dat ze een frisse neus waren komen halen. Dank aan de moedige gidsen en afspraak volgend jaar bij een stralende, knisperende winterzon.

Vogelobservatietocht: van Kreekrak tot Tholen

d.d. 05/01/2003

Gids: Luc Van Schoor
 Leiding: Rudy Vansevenant
 Aantal deelnemers: 39
 Verslag: Thierry Depauw

Hé, hé !! Wat een opkomst. Nu ja, na de weken durende zondvloed (geen hond op straat), droog weliswaar lekker koud. Bij de eerste traditionele polder hadden we bijna alle ganzensoorten. Kleine groepjes, ook een negental Kleine Zwanen tussen de Knobbels EN vier opvliegende Grote

Zilverreigers a.u.b. NU, bij de Bergesdiepsluis, de traditionele borrel. De streek rond Bath is de laatste jaren minder, m.a.w. verzetten we ons jachtgebied naar

Foto: Luk Smets

Tholen. Nu was het onze gids die trakteerde maar ook de snert bij de picknick. We vierden zijn op pensioen gaan. Lang leve Luc, 't Ja, nu mag hij zelfs nog wat meer gidsen hé !! Bravo Luc.

Middelste Zaagbekken, in het oprijden overvliegend twee Grote Zaagbekken, Rotganzen, Dodaars, een Geoorde Fuut, Futen, Krakeenden. Een mooi groepje Putters. In de velden, ruziemakende Hazen, koddig, haartjes vlogen in het rond. Aie, aie !! Hier zat altijd een massa watervogels. MAAR, de plassen zijn dichtgevroren. Hm ! Dat belooft niet veel goeds voor de Scherpenissepolder.

Een machtig natuurontwikkelingsgebied, ± 200 ha. Plan Tureluur, gloednieuw. We hadden van de zomer al een voorsmaakje gehad bij de fietstocht. We krijgen een mooie kijk op het gebied, maar ja, ijs, ijs. Toch aardig wat Smienten, Kuifeend, Meerkoet enz. op toch een paar open plekken in het akkertje. We strekken even de beentjes. Tja, en net bij het instappen naar Gorishoek begint het te sneeuwen. We kunnen ervan genieten achter glas bij een warme kop soep snert (erwtensoepp), nogmaals bedankt Luc. Een mooi uitzicht op de Oosterschelde, fijne plek, resto "Dolfijn".

Maar 't klaart op en zowaar een zonnetje. Op naar Rammegors. Een wandeling langs de Rijn - Schelde, 't kanaal hé !, en terug bovenkant dijk. Honderden ganzen in de weiden over de plas. Waarom ? Geen roofvogel te zien, alles de lucht in. Wat een spektakel. Ze komen terug, landen op het water. Eenden, ganzen, ganzen, maar voor

die massa, vier vrouwtjes Nonnetjes. Wat zit daar op een paaltje, Torenvalk, maar verder, nee, nee, niet die Buizerd. Ha ! een juveniele Slechtvalk. En ten einde tussen de Rotganzen, jawel twee Zwarte Rotganzen (*B. nigricans*). De lucht is zwanger van de Rotganzen, vliegen over ons heen. Rot, rot, rot, mooi. Hé, maar ik denk aan iets, ik ben die ene Taigarietgans (*Fabalis*) vergeten. Waar was dat ook weer??

Van Haftenpolder, Stinkput om af te sluiten. Ganzen, eenden, Buizerd, Torenvalk, maar hier mooie adulte Slechtvalk op een paaltje. Een ander paaltje werd door verschillende ogen bekeken en getaxeerd. Velduil, Arend, nee, Vale Gier. Gewoon een paaltje. De geduldigen zagen het paaltje bewegen: Buizerd. Maar 't was weer verdomme ver hé ! Ja, je kon het jaar niet mooier beginnen. Fijne dag. Tweeënvijftig soorten, niet mis. Hartelijk dank, Luc en Rudy.

Winterbustocht: Goeree-Overflakkee d.d. 19/01/2003

Gids: Rudy Vansevenant
Leiding: Walter Van Spaendonk
Aantal deelnemers: 36
Verslag: Thierry Depauw

De weersvoorspellingen zijn niet om te jubelen. Wie heeft een kaarsje geofferd ? Rond de middag even wat nat, verder droog, droog, zacht. Een schitterende zonsopgang, een palet van rode tinten. We zijn op tijd voor de ochtendwandeling, de ochtendtrek van de ganzen naar hun foerageergebieden. Kijk, daar wat een mooie groep ganzen links boven de bus. Prachtig. Verwarring vooraan. Aaah!!! De afslag naar de Anthoniegorzen gemist; er is geen weg terug. Daaag !! wandeling.

Knooppunt Hellegatsplein, kunnen niet keren. Dan maar Rietganzen zoeken op het Zuidoostelijk puntje van Goeree. Ja, 't lukt, de Toendrarietganzen (*A. serrirostris*), ook wat Grauwe. Enkel hier zien we Rietganzen.

Den Bommel, Brandganzen, 2 kleine Canada's. Hé, wat voor een mengeling is dat? Bastaard, Brand-Keizergans. De Keizer (Alaska-Siberië- *A. Canagians*). Wulpen, Meerkoeten. Over stad aan 't Haringvliet (vroeger de place

Foto: Luk Smets

to be, nu ?) Naar de slikken van Flakkee. De gekende fijne wandeling. Ruimte, ruimte, rust, vogels. Wilde Zwanen maar ook aardig (bewickü). Ah! onze eerste Ruigpootbuizerd, Torenvalk, gewone Buizerd. Brandganzen, Brandganzen, niet te tellen. Een blauwe fase Sneeuwgangs speelt verstoppertje tussen de groep. Scholeksters. Hoor!! een Goudplevier, Graspiepers. Hé! een overwinterende Roodborsttapuit. Een Blauwe Kiek, eenden - alle soorten, Kramsvogels. We krijgen honger, maar eerst nog even 't Zuiderdiep, de Scheelhoek. Hier kan veel zitten of niets. Ja, een groepje

Brandganzen, Blauwe Reigers.

De lunch in Stellendam zoals gewoonlijk. De beste erwtensoep van . . . , nu ja, heerlijk. En 't regent buiten. Dat doet het nog even bij de wandeling. Pier Stellendam à strand Kwade hoek. Maar Rudy heeft dat fijn uitgekend. We zitten in het appertje uit de wind, achter de duinen. Merken er niets van. Toch even een druppeltje op mijn kijker wegvegen. Bonte Strandlopers, Drieteentjes, Scholeksters, Aalscholvers, Tureluur, Grauwe Ganzen, Kluten, Slechtvalk, Bruine Kiekendief. De uitleg die Rudy tussen door geeft over elke ganzensoort is bijzonder. Ecologie, aantallen, groei . . .

Heeft iedereen zijn buurman, nee, nee !! We zijn tien procent kwijt. Die zullen rechtdoor gelopen zijn. Tien % is wat veel om nu al te laten vallen. M. a. w. er achteraan. Polder Goedereede. Amaai, wat een hoop. Oeh !! maar zo dichtbij. Brandganzen, 't kan niet op. Ook Kolganzen. 't Is de moment om de jonge van de adulten mooi te onderscheiden. De Koude hoek, nog meer van 't zelfde. De Brouwersdam valt tegen. De wind is toegenomen. Dat voelt stukken frisser aan. Kopjes op de baren, niet makkelijk zoeken. Maar mooi, Roodhalsfuut, Kuifduiker, aardig wat Eiders, wat Zwarte Zee-eenden, Middelste Zaagbek, vrouwtje Brilduiker, Steenloper, Parse Strandloper, een tiental Roodkeelduikers, maar ver.

De Prunjepolder staat praktisch volledig onder water. Ha, onze laatste ganzensoort: Rotganzen. De Velduil laat verstek. De dag eindigt zoals hij begonnen is. Een schitterende rode hemel, een mooie zonsondergang. Honderden Rotganzen vliegen door dit mooie decor. Wat een spektakel, om er stil van te worden.

Hartelijk dank Rudy en Walter voor deze dag. 64 soorten genoteerd.

Ledenavond in Kasteel Steytelinck d.d. 25/01/2003

Leiding: Ria Thys
Hilde Vangrunderbeek
Moniek Van den Bergh
Aantal deelnemers: ± 60
Verslag: Moniek Van den Bergh

Een geslaagde winteravond! Ik meen dit te mogen schrijven in naam van hen, zo'n zestigtal Natuurpuntleden, die aanwezig waren op de vertrouwde stek "Steytelinck" te Wilrijk.

Ik wil u wel het geheim recept daarvoor verklappen: Je vraag overal wat ingrediënten, niet te veel, juist genoeg. Je zorgt dat ze opgeslagen zitten in de juiste databank. Je mixt en mixt en maakt er een geheel van. Handige vingers en een stevige pen maken het af. Als alles klaar is ... dan maar genieten van mooie beelden. We kregen foto's te zien via een computer met begeleidende tekst. Ja, ja, Natuurpunt gaat ook mee met de tijd!

Daguitstappen, weekends en cursussen kwamen aan bod. Dan een glimp van de werkgroepen en de mooie stukjes natuur van onze afdeling. Het was mooi ... Ettelijke uren hebben Ria en Luk voor de computer doorgebracht. Het deed deugd om die fijne uitstappen terug te beleven. Een welgemeend dankjewel voor de prachtige reeks foto's. Dan was Luc Van Schoor aan de beurt. Waarom? Voor diegenen die het nog niet weten, onze afdeling gaat naar Overijssel (Nederland). Luc zal daar gids zijn en laat ons al

even wegdromen. Hij geeft een impressie van de hoekjes die we zeker zullen zien. Alle zintuigen zullen op en top gebruikt worden. De receptie, Natuurpunt waardig, was

reeds klaar. De zaal was mooi versierd en aangenaam gemaakt door de handige vingers van Nancy. Het was een gezellige boel. Spijtig genoeg komt aan een gezellige avond veel te vlug een einde. Er rest me alleen nog een dankjewel te herhalen voor alle medewerkers, maar vooral voor Luk en Ria. 't Was fijn!

Mosseninitiatie in Schildehof d.d. 02/02/2003

Gids: François Van Uffelen
 Leiding: Catherine Vandercruyssen
 Aantal deelnemers: 11
 Verslag: Tuur Wuyts

Een regenbuitje houdt mossenliefhebbers niet tegen, maar bij een pak sneeuw, zoals vandaag, heeft het niet veel zin buiten naar mossen te zoeken. Maar... er was een vervangprogramma in het lokaal van de VMPA naast de Dodoentuin. François had weer op geen tijd en moeite gekeken om ons een leerzame en aangename voormiddag te bezorgen.

Bij middel van een camcorder aangesloten op een TV toestel konden we alles in de beste omstandigheden volgen! Eerst de mossen situeren in het plantenrijk, dan de grote indeling van deze sporenplantjes in blad- en levermossen met dan z'n onderverdeling in topkapselmossen en slaapmossen en de levermossen in bebladerde of folieuze en thallusvormige of thalleuze levermossen. Dan de bouw en levenscyclus van de mossen en dan...aan 't werk. Stalen werden uitgedeeld en met de loupe probeerden we macroscopische kenmerken te zien. Ook hier werden telkens tekeningen, herbariummateriaal of microscopische preparaten getoond op het TV-scherm.

Een kleine greep uit deze reeks. Gewoon Dikkopmos (zeer vormenrijk) - Gewoon Gaffeltandmos - Groot Laddermos (mollig aanliggende blaadjes) - Groot Rimpelmos - Gewoon Kantmos (een bebladerd levermos) - Groot Klokhoejdje (kalkminnend en gevonden op een bunker naast het anti-tankkanaal) - Weerhaakmos - Struikmos - Plooibladmos of Geplooid Snavelmos, enz.

Om mossen min of meer in hun natuurlijke vorm te tonen heeft François er iets op gevonden. Plukjes mos werden in glazen buisjes gestoken, gevuld met gedistilleerd water met een kristalletje thymol tegen het schimmelen. Aldus kunnen ze weer met de camcorder geprojecteerd worden!

De tijd was weer om voor we er erg in hadden. Met een welgemeend applaus lieten de deelnemers hun waardering blijken. François, bedankt voor alle moeite hoor!

Winterbustocht: Schouwen-Duiveland d.d. 09/02/2003

Gids: Luc Van Schoor
 Leiding: Walter Van Spaendonk
 Aantal deelnemers: 38
 Verslag: André De Mul

De herinnering aan de overstromingsramp op Schouwen-Duiveland, was de rode draad en hertekende het klassieke traject van de tocht. Tijdens de rit onderweg schetste Luc overzichtelijk en aangevuld met authentieke geluidsopnames hoe de ramp zich vijftig jaar geleden heeft kunnen voltrekken. We reden eerst naar Ouwkerk. Hier lagen enorme betonnen caissons die men destijds ter plaatse met water liet vullen en op de bodem zakken om zo de enorme bres in de dijk te dichten. Dat die gevaartes zo geschransd lagen, duidt op de enorme kracht die de watervloed moet gehad hebben. Het is bewonderenswaardig hoe die Nederlanders de strijd tegen de natuurelementen hebben aangegaan, maar het blijft een strijd die nooit gewonnen is en nooit mag opgegeven worden. Zij hebben zelfs de watersnood voor een stuk ten goede gekeerd want de dijkbreuk heeft verschillende nieuwe natuurgebieden doen ontstaan. Tijdens een korte wandeling zagen we op de "kunstmatige" plassen onder meer: Tafeleend, Wintertaling en andere eenden, en ook een Buizerd, verkleed als Slechtvalk. Na een kort eerbetoon voor het monument ter nagedachtenis van de slachtoffers, reden we naar de Schelphoek en verder naar de Prunjepolder, ondertussen al een beetje een klassieker geworden met de klassieke overwinteraars. Toch even vermelden dat dit jaar relatief veel Rotganzen werden waargenomen en ook een enkele blauwe fase Sneeuwganzen. Dit jaar namen we onze intrek in D'n Dolle Beer - genoemd naar de uitgebreide collectie - om onze boterhammetjes en een soepje te eten.

Na de middag bleef de voorspelde regen gelukkig uit. We maakten in de buurt eerst nog een wandelingetje. Twee Aalscholwers waarvan een reeds met broedvlek, pronkten op de golfbreker. Op het water Eiders, Fuut, vrouwtje Brilduiker, Middelste Zaagbek, Kuifduiker. Neen, verbeter Rudy: Geoorde Fuut, want hij heeft een steil voorhoofd en de zwart-witgrens op de kop is lager dan bij de Kuifduiker. Op de tekeningen in de vogelgids is het verschil duidelijk. Van ver lijken het misschien details, maar het zijn wel belangrijke! Alsof zij ons zelf willen overtuigen van het verschil tussen beide, schuiven even later Kuifduikers in twee groepjes - een van 6 en een van 10 - als levend didactisch materiaal voorbij. Eentje denkt dat het al zomer is. Manu had ondertussen meer oog voor een Roodhalsfuut. We stapten de bus in, richting Brouwersdam. Hier Paarse Strandloper, mannetje IJseend, Fuut, Brilduikers, Middelste Zaagbek, Eiders, en Topper. Een mannetje Zwarte Zee-eend spartelt en pikt naarstig in zijn verenkleed. Het geel van zijn snavel is besmeurd en bevestigt ons vermoeden: olie. Luc stelt voor om langs de waterkant te gaan, op zoek naar aangespoelde slachtoffers. Op de helling ziet Thierry een vrouwtje Zwarte Zee-eend liggen. Stil en koud. Geen pekmonstertje zoals je bij dergelijke rampen op de TV ziet, maar haar doodstrijd heeft misschien des te langer geduurd.

Zo weerloos en machteloos, maar ja, stilaan geraken we de rampen gewoon. Zij zal niet de laatste zijn. Wat verder buigen Lydia en Catherine zich geïnteresseerd over een Zee-egel en een Zeester. Voorbij de spui wordt de les van daarnet nog eens overgedaan. Dit keer is de vraag of die ene Roodkeelduiker aan de einder eigenlijk geen Parel-duiker is. De witte plek op de flank en de dikkere halsrand geven uitsluitsel: het is een Parel-duiker. Maar om op zo'n afstand het verschil te zien moet ge bijna een kanon van een telescoop of een stel arendsogen hebben. Idem dito voor de zeehonden.

Onze volgende halte is Scharendijke, een pleisterplaats van voornamelijk Futen. Hier noteren we ook nog Dodaars, Steenloper, Tureluur, Geoorde Fuut, mannetje Brilduiker, vrouwtje Middelste Zaagbek, Grote Mantelmeeuw en een verdwaalde Zee-olie-koet.

Luc had als afsluitstuk ook nog een schemerwandeling gepland in Bommenheede, dus moesten we wel voortmaken. Op weg daarheen, vervolgt hij zijn relaas over de overstromingsramp van 1953 en het daaruit voortvloeiende Deltaplan. Van uit de bus zien we: Indische Gans, Rot- en Brandgans, overvliegende Torenvalk, Kramsvogel, Kleine Zwanen (ad. en juv.). Bommenheede is volgens mij nog een echt stiltegebied: je hoort niets, maar het lijkt ook wel of hier alles nog hetzelfde gebeven is. We vertrekken aan de monding van het haventje - allee, want er liggen toch twee boten - en wandelen langs de slikken. Hier werd kortelings nog Velduil gesignaleerd, zou die nu ook present zijn? Walter signaleert twee overvliegende Nijlganzen. In het gewas dartelen Hazen en aan de overkant springt een Ree gealarmeerd weg. Het moeten niet altijd vogels zijn, hé. De Velduil geeft niet thuis maar voor twee vrouwtjes (juv. en ad.) Blauwe Kiekendief is het tijd om een slaapplaats te zoeken. Luc krijgt er niet genoeg van: vrouwtje Sperwer en achter een hoeve nog een wegvliegend Smelleken. Hij zou nog kunnen doorgaan, ware het niet dat de tijd spelbreker is. We stappen de bus in en rijden naar huis. Bedankt Luc en Walter, voor het gidsen en leiden, en ook voor het vele voorbereidend werk. Ik dacht dat ik Schouwen-Duiveland al wat kende, maar deze tocht was nieuw voor mij en anders dan de andere. Dat we iets over tijd terug thuis waren, neem ik er graag bij.

Dia-avond met Bernard Castelein. Een gemeenschappelijke avond met Land van Reyen d.d. 15/02/2003

Gids: Bernard Castelein
Leiding: Hilde Vangrunderbeek
Aantal deelnemers: ± 70
Verslag: André De Mul (1) en Tuur Wuyts (2)

(1) Als ik denk aan dia-avonden van vroeger, herinner ik me dat die altijd chaotisch verliepen: dia's omgekeerd of in verkeerde volgorde geprojecteerd, schimmenspel op het witte scherm tijdens ellenlange pauzes bij het blokkeren of wisselen van de lader, geroezemoes op de achtergrond. Dit had wel zijn charmes, maar toch.

Geen amateurisme meer vandaag de dag. Dat Bernard Castelein voorzitter van de Bond van Verantwoorde Natuur-fotografie geweest is, was te merken: geluidloos in elkaar overvloeiende dia's van landschappen en van allerlei beesten, grote en kleine in't groot. Het professionalisme

bleek niet alleen uit de montage en het commentaar, maar vooral uit de manier waarop de dia's gemaakt werden: licht en tegenlicht, vorm, kleur, plaats van het onderwerp in het geheel,... het is allemaal van belang. Om een goed beeld te schieten moet je veel over hebben: een goed toestel, karakter om (soms) 's nachts op te staan en voor dag en dauw ter plekke te zijn, en veel geduld, want die beestjes komen niet zomaar poseren op verzoek.

Dat je niet altijd ver moet gaan om idyllische plaatjes te schieten, bewees Bernard met het thema "Natuur dicht bij huis". Als je het programma niet op voorhand wist, kon je je evengoed elders wanen dan op de Kalmthoutse Heide, het Groot Schietveld of het Peerdsbos.

De hoofdmoot werd na de pauze geserveerd: het Keoladeo Ghana National Park in India. Een gans scala van exotische vogels en ook de bij ons bekendere Oeverzwaluw en Indische Gans, afgewisseld met typische inlandse dieren zoals de Makaak werden in beeld gebracht. De (laatste ?) Bengaalse tijger sloot de reeks eerder onverwacht af, maar ik vermoed dat deze de aanzet was om ons warm te maken voor een volgende dia-avond.

Je zegt maar wanneer, Bernard. Van de verwarmde bovenzaal naar de winterse temperaturen in het bodegaatje beneden, voelden we ons meteen weer in België. Bij een glas fruitsap of fruitwijn konden we nog wat napraten. Zo'n avonden mogen ze nog organiseren.

(2) Deze avond werd georganiseerd samen met de afdeling Land van Reyen en ging door in sfeervolle hoeve Dieseghem te Mortsel. Wie ooit een diareeks van Bernard Casteleyn heeft beleefd weet dat hij/zij een schitterende avond te gemoed gaat en zo ook nu weer.

Het eerste deel behandelende de natuur in eigen streek. Vanuit z'n achtertuin met beelden van Kool- en Pimpelmees nam Bernard ons mee naar de bekende natuurgebieden Kalmthoutse Heide, Groot- en Klein Schietveld, het Peerdsbos en plassen in het havengebied. Heel wat beelden van vogels maar ook van bedauwde libellen, eekhoorn, egel, vos, bloemen en paddestoelen. Ook veel landschappen, 's morgens heel vroeg of 's avonds laat waarbij compositie, lichtinval en kleur voor uitgekende beelden zorgden. Ook details uit het landschap werden getoond soms in combinatie met water en ijs. Bernard gaf ons, op de hem eigen rustige wijze, rechtstreeks commentaar. Het werd zowaar een les in estetica.

Tijdens de pauze werd in het cafetaria fruitwijn geserveerd van Herbert De Meyer uit Mortsel met vlindernamen die tot de verbeelding spraken nl. Roesje, Zilveren Maan, Lieve-ling en Rood Weeskind.

In het tweede deel van de avond kwam India aan bod. Reeds 13 maal bezochten Bernard en Mia dit land. Vooral het natuurgebied Bharatpur met z'n weelde aan vogels, vlinders, bomen, bloemen en apen kwam mooi in beeld: o.a. met Smyrna- en Bonte IJsvogel, Zwarte Ibis, Indische Nimmerzat, Zwartnekooievaar, Bastaardarend en de uiterst zeldzame Siberische Kraanvogel die hier overwintert. In dit deel vertelde Bernard ook over de bevolking die rond het reservaat leeft met de impact op hun leven in positieve of negatieve zin. Als afsluiter een beeld van de Tijger. Een dier dat ontzag inboezemt! Dit was weer eens een avond waar iedereen met hart en ziel van genoten heeft. We kijken nu al uit naar en volgende avond met Bernard en Mia.

Meer gedetailleerde informatie (vertrekplaats en -uur, kledij, ...) over de activiteiten vind je in dit tijdschrift.
Activiteiten, waar je je op voorhand moet voor inschrijven, zijn in vet gemarkeerd.

Uitstappen:

Zo. 13 april	Voorjaarsflora in bos Zevenbergen Ranst	Zo. 25 mei	Vogeltocht naar Zeeland
Ma. 21 april	Kalkense Meersen en Berlarebroek	Ma. 9 juni	Fietstocht: Natuurwaarden in Hove
Zo. 27 april	Bustocht naar de Vlaamse Ardennen	Zo. 15 juni	Het Mergelland van buiten en binnen bekeken
Za. 3 mei	Kalmthoutse heide		
Zo. 4 mei	Broebelbeestjes in de Hobokense Polder	Zo. 22 juni	Orchideeënexcursie naar de Viroinvallei
Za. 10 mei	Dagwandeling in Noord-Haspengouw	Za. 28 juni	Domein Groot Meer en Nachtzwaluwen
Zo. 11 mei	Fietstocht: Hof van Coolhem en Fort van Liezele	Zo. 6 juli	Noord-Limburg: Hageven en De Luysen
		Ma. 21 juli	Heidebos in Moerbeke en Daknamse Meersen
Zo. 18 mei	Open Natuur.dag: Magie en natuurbeleving in de Hobokense Polder	Za. 26 juli	Fietstocht in de Noorderkempen

Geleide wandelingen in onze natuurgebieden:

Zo. 20 april	Hobokense Polder	Vr. 6 juni	Natuur in de schemering: Avondwandeling in de Hobokense Polder
Zo. 4 mei	Blauwborst(vroegochtend)wandeling in de Hobokense Polder	Zo. 15 juni	Hobokense Polder
Zo. 4 mei	Voormiddagwandeling Hobokense Polder	Zo. 13 juli	Zomerwandeling in Fort 7
Do. 15 mei	Nachtegalen(avond)wandeling in de Hobokense Polder		

Natuurbeheer:

Za. 21 juni Zomerbeheersdag in Fort 7

Weekends en cursussen:

Vr. 16 mei	Start cursus: Grassen, zeggen en russen
Di. 20 mei	Start Vlindercursus
Do. 29 mei	Natuurvierdaagse in waterrijk Overijssel:
- zo. 1 juni	volzet

Zwaluwproject: Inventarisatiefietstochten:

Aartselaar: **za. 7 juni**, 14 u, kerk Aartselaar
 Edegem:
 Hoboken:
 Hove:
 Wilrijk: **za. 24 mei**, 9.30 u, Bist Wilrijk

Vergaderingen (vrij toegankelijk):

Do. 3 april	Vergadering Open Natuurdag, De IJsvogel, Fort 7, Wilrijk om 19.30 u
Wo. 16 april	Kern Hobokense Polder, zaal Moretus, Berkenrodelei 32-36, Hoboken om 19.30 u
Wo. 21 mei	Kern Hobokense Polder, zaal Moretus, Berkenrodelei 32-36, Hoboken om 19.30 u
Wo. 18 juni	Kern Hobokense Polder, zaal Moretus, Berkenrodelei 32-36, Hoboken om 19.30 u
Wo. 18 juni	Gidsenvergadering, De IJsvogel, Fort 7, Wilrijk om 19.30 u

In dit nummer

2	Colofon	19	Witte Paardekastanje
3	Editoriaal	21	Grassen
4	Agenda	22	Dieren in onze omgeving
11	Cursussen	23	Glyfosaat
12	Bestuursberichten	25	De verspreiding van vruchten, zaden en sporen
14	Open Natuur.dag	27	Studie: Zwaluwproject
15	Fort 7-nieuws: Successie van de paddestoelen	28	't rAntGroentje
17	Hobokense Polder-nieuws	29	JNM
18	Milieuteam Mano Mundo	30	Verslagen
		36	Activiteitenkalender

Teksten voor het volgend nummer van rAntGroen, met verschijningsdatum 1 juli, ontvangen we graag ten laatste **15 mei 2003**. Te bezorgen bij de rubriekverantwoordelijken, zie blz. 2